

Adriana Kalicka-Mikołajczyk

Uniwersytet Wrocławski

adakm@prawo.uni.wroc.pl

Aspekty ekonomiczne współpracy Unii Europejskiej i Polski z Ukrainą

Wstęp

Stosunki między Ukrainą a Wspólnotą Europejską (WE) nawiązane zostały 2 grudnia 1991 roku, kiedy to WE przedstawiła deklarację dotyczącą demokratycznego charakteru referendum na Ukrainie, a sprawująca w tym czasie prezydencję Holandia oficjalnie uznała niepodległość Ukrainy¹.

Obecnie podstawą prawną bilateralnych stosunków między stronami jest podpisane 14 czerwca 1994 roku Porozumienie o Partnerstwie i Współpracy (PCA), które weszło w życie 1 marca 1998 roku², oraz przyjęty 21 lutego 2005 roku w ramach Europejskiej Polityki Sąsiedztwa (EPS) Plan Działania. W dniu 29 kwietnia 2004 roku Ukraina podpisała Protokół dodatkowy rozszerzający zapisy PCA na nowe kraje przystępujące do UE, w tym Polskę. Z tego właśnie powodu postanowienia PCA stanowią również podstawę prawną stosunków gospodarczych między Polską i Ukrainą.

Stanowisko UE i Ukrainy do odnośnie stosunków bilateralnych zostało doprecyzowane w przypadku UE w zawartej 11 grudnia 1999 roku Wspólnej Strategii UE wobec Ukrainy, a w przypadku Ukrainy w Strategii Integracji Ukrainy z UE. Ponadto wzajemne stosunki reguluje szereg innych umów bilateralnych, dotyczących m.in.:

¹ P. Turczyński, *Polityka Unii Europejskiej wobec Ukrainy*, „Sprawy Międzynarodowe” 2005, nr 2, s. 98; A. Dumała, *Stosunki Ukrainy z Unią Europejską*, [w:] *Ukraina w stosunkach międzynarodowych*, pod red. M. Pietrasia, T. Kapuśniaka, Lublin 2007, s. 237.

² Dz.Urz. UE z 19.02.1998, L 49.

wymiany handlowej, współpracy naukowej i technicznej czy też współpracy w sferze energii atomowej.

Stosunki bilateralne między stronami w latach 1991–2004 były ściśle zdeterminowane przez stan relacji Ukraina–Rosja z jednej strony i Rosja–Europa Zachodnia z drugiej, tj. określoną wizją polityki zagranicznej kolejnych prezydentów ukraińskich. Polityka zagraniczna Ukrainy definiowana była od 1994 roku jako polityka wielosektorowa, przez co należy rozumieć dążenie Kijowa do utrzymania partnerskich stosunków zarówno z Zachodem, czego wyrazem będzie dążenie Ukrainy do członkostwa w UE, jak i z Rosją, co jest widoczne w zacieśnianiu współpracy w ramach WNP³.

W latach 1995–1999 polityka wielosektorowa miała charakter proeuropejski, gdyż Ukraina potrzebowała pomocy finansowej ze strony zachodnich instytucji finansowych na kontynuację rozpoczętych reform gospodarczych, a nie bez znaczenia pozostawała postawa Moskwy pod rządami Borysa Jelcyna, który konsekwentnie odmawiał Ukrainie prawa do samodzielności, w tym praw do Krymu i Sewastopola. W takiej sytuacji obawiano się polityki Rosji i postanowiono zrównoważyć zagrożenia stamtąd płynące polityką współpracy z Europą Zachodnią. W tamtym czasie UE — w przeciwieństwie do Ukrainy — nie była zainteresowana pogłębianiem współpracy. Podpisane w 1994 roku PCA zostało ratyfikowane dopiero w 1998. UE przyjęła w stosunku do Ukrainy i pozostałych państw WNP zasadę wykluczającą członkostwo. Równocześnie Ukraina zaczęła zabiegać o podpisanie umowy stowarzyszeniowej. W 1998 roku przyjęta została Strategia Integracji Ukrainy z UE, z której wynikało, że strategicznym celem Ukrainy jest członkostwo w UE. Na tym etapie 11 grudnia 1999 roku została przyjęta przez UE Wspólna Strategia wobec Ukrainy⁴.

Do głównych celów strategii zaliczono: wzmocnienie demokracji, rządów prawa i stabilnej gospodarki, współpracę w utrzymaniu bezpieczeństwa i stabilności w Europie i na świecie, rozwijanie współpracy gospodarczej, politycznej i kulturalnej oraz współpracę obejmującą wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne. W postanowieniach wspólnej strategii znalazł się punkt mówiący o tym, że UE uznaje europejskie aspiracje Ukrainy i jej proeuropejski wybór. W tym celu UE będzie współpracować z Ukrainą na szczeblu lokalnym, regionalnym i narodowym, mającym na celu wspieranie pomyślnych przemian politycznych i ekonomicznych na Ukrainie, które ułatwią jej zbliżenie do UE. Do szczególnych sektorów współpracy zaliczono: konsolidację demokracji, zasad państwa prawnego i instytucji publicznych, wspieranie procesów gospodarczych przemian, współpracę w celu umocnienia stabilizacji i bezpieczeństwa w Europie, współpracę w dziedzinie środowiska naturalnego, energii i bezpieczeństwa jądrowego, poparcie dla integracji z gospodarką światową, współpracę w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych oraz

³ A. Stępień-Kuczyńska, M. Słowikowski, *Unia Europejska a państwa Europy Wschodniej*, Warszawa 2008, s. 101 i n.

⁴ Wspólna strategia Rady Europejskiej z dnia 11 grudnia 1999 roku w sprawie Ukrainy, Dz.Urz. UE 1999, L 331.

współpracę regionalną⁵. W latach 1999–2004 polityka Ukrainy stała się zdecydowanie prorosyjska. W tym czasie do głosu doszły wzajemne uprzedzenia, żale i brak zrozumienia w obustronnych stosunkach. W 2002 roku prezydent L. Kuczma wystąpił z orędziem „Europejski wybór Ukrainy”, w którym jednoznacznie potwierdził wolę integracji z UE. Przedstawiciele UE podkreślali, że poza proeuropejską retoryką władze w Kijowie nie czyniły nic, żeby wprowadzać w życie porozumienia PCA. Potwierdzono szereg naruszeń jego postanowień, zwłaszcza dotyczących ochrony własności intelektualnej oraz funkcjonowania rynku samochodowego. UE odmówiła również nadania gospodarce ukraińskiej statusu gospodarki wolnorynkowej. Dodatkowo strona unijna krytykowała niedorozwój instytucji demokratycznych, mechanizmów wolnorynkowych, ograniczenia swobody wypowiedzi i mediów oraz rozwój systemu oligarchicznego. Strona ukraińska oskarżała natomiast UE o brak dobrej woli w stosunkach dwustronnych, brak gotowości do uznania Ukrainy za potencjalnego członka UE oraz niespójność działań. W 2003 roku L. Kuczma stwierdził, że „Ukraina jest zmęczona czekaniem na obietnicę członkostwa, a jeśli nikt jej w UE nie oczekuje, to być może nie ma sensu dalsze zabieganie o członkostwo”⁶. Dodatkowo niezadowolenie budził fakt, że członkostwo zaproponowano Bułgarii i Rumunii, których poziom rozwoju społeczno-gospodarczego niewiele różnił się od ukraińskiego. Od 2003 roku widoczna stała się intensyfikacja współpracy Ukrainy z Rosją i w ramach WNP.

Po „pomarańczowej rewolucji” zauważalne jest zdynamizowanie wzajemnych stosunków. Ważny wydaje się zwłaszcza początek roku 2005, kiedy to miały miejsce symboliczne i praktyczne wydarzenia, które doprowadziły do zdynamizowania wzajemnych relacji. Na szczególną uwagę zasługują dwa: (1) Rezolucja Parlamentu Europejskiego (PE) z 13 stycznia 2005 roku „Wyniki wyborów na Ukrainie”, w której eurodeputowani postulowali wyjście współpracy poza ramy przyjętego Planu Działania, przedstawienie Ukrainie oferty perspektywy członkostwa i rozpoczęcie procesu stowarzyszeniowego oraz (2) wizyta prezydenta elekta w PE i wygłoszenie przemówienia, w którym stwierdził, iż celem strategicznym Ukrainy jest członkostwo w UE. „Nasza przyszłość leży w zjednoczonej Europie. Jesteśmy częścią tej samej cywilizacji, dzielimy te same wspólne wartości. Nasze miejsce jest w UE. Moim celem jest przyłączenie Ukrainy do UE”⁷.

W grudniu 2008 roku został zatwierdzony przez Radę Europejską (RE) wspólnie z rządem byłego premiera W. Janukowycza nowy Plan Działania, a 21 lutego 2005 ostatecznie przyjęto go na okres trzyletni podczas spotkania Rady Współpracy UE–Ukraina. Następnie został on uzupełniony specjalnym 10-punktowym anek-

⁵ R. Zięba, *Unia Europejska jako aktor stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2003, s. 161 i n.

⁶ *Ibidem*, s. 105 i n.

⁷ Pełny tekst przemówienia dostępny jest na stronie internetowej Wiktora Juszczenki: www.yushchenko.com.ua/eng/press_centre/168/2167.

sem pozwalającym na uczestnictwo Ukrainy w unijnych programach i politykach⁸. Do jego podstawowych celów zaliczono: wzmocnienie demokracji i rządów prawa, zagwarantowanie wolności prasy i swobody wypowiedzi, zacieśnianie współpracy w kwestiach rozbrojenia i nieprolifracji, postanowienia ekonomiczne, znoszenie barier ograniczających swobodny przepływ towarów, polepszanie klimatu dla inwestycji, zwalczanie korupcji, dostosowanie ustawodawstwa, problem wiz i readmisji oraz reformę systemu sądownictwa. Dołączony do planu aneks zawiera dodatkowych 10 punktów dotyczących: rozpoczęcia konsultacji w celu zastąpienia PCA Porozumieniem o wzmocnionym partnerstwie; współpracy w dziedzinie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa; zacieśniania powiązań handlowych; pomocy w akcesji do Światowej Organizacji Handlu (WTO); pomocy w dostosowaniu swojego prawodawstwa; zwiększania skali kontaktów międzyludzkich i współpracy, np. Erasmus-Mundus; zwiększania pomocy udzielanej przez Europejski Bank Inwestycyjny (EBI) do kwoty 250 mln; rozpoczęcia negocjacji umowy między innymi o ułatwieniach wizowych, pomocy w przeprowadzeniu reform strukturalnych⁹.

Dnia 30 listopada 2005 roku podczas szczytu w Kijowie UE–Ukraina zapadła decyzja o przyznaniu gospodarce ukraińskiej statusu gospodarki wolnorynkowej. Następnie 21 grudnia 2005 roku decyzja ta została potwierdzona przez Radę, która dokonała odpowiednich zmian w rozporządzeniu anytdumpingowym¹⁰. Dnia 13 września 2006 roku Komisja Europejska przyjęła zalecenie w sprawie otwarcia negocjacji z Ukrainą dotyczących nowej rozszerzonej umowy, która ma zastąpić dotychczasowe PCA.

Negocjacje w sprawie zawarcia nowego Porozumienia o wzmocnionym partnerstwie, regulującego stosunki między stronami, zostały zainicjowane 5 marca 2007 roku.

Na szczycie w Paryżu 18 lutego 2008 roku prezydent Ukrainy W. Juszczenko i komisarz UE ds. handlu P. Mandelson ogłosili rozpoczęcie negocjacji w sprawie zawarcia Porozumienia ustanawiającego pogłębioną i kompleksową strefę wolnego handlu (FTA+)¹¹. Ma ono stać się częścią nowego Porozumienia o wzmocnionym partnerstwie, które będzie nosiło nazwę Umowa stowarzyszeniowa. Nowa umowa zastąpi dotychczasowe postanowienia PCA. Strony potwierdziły, iż przedmiotem negocjacji będą postanowienia dotyczące swobodnego przepływu towarów, osób i kapitału.

Do listopada 2010 roku odbyło się 17 rund negocjacyjnych dotyczących umowy stowarzyszeniowej oraz 13 rund negocjacyjnych dotyczących FTA+¹².

⁸ 10 punktów dla Ukrainy — Javier Solana i Benita Ferrero-Waldner, „Międzynarodowy Przegląd Polityczny” 2005, nr 11.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ E. Kaliszuk, *Ukraina uznana za gospodarkę wolnorynkową*, „Wspólnoty Europejskie — Biuletyn Informacyjny”, 2006, nr 1, s. 24 i n.

¹¹ *Deep and Comprehensive Free Trade Area*.

¹² 4th *Joint Progress Report: Negotiations on the EU–Ukraine Association Agreement*; www.ec.europa.eu/external_relations/ukraine/index_en.htm.

Zgodnie z opublikowanym 8 listopada 2010 roku wspólnym raportem na temat postępów w negocjacjach Umowy stowarzyszeniowej, negocjacje dotyczące postanowień FTA+ obejmują szereg istotnych kwestii gospodarczych: ceł, usług, ułatwień handlowych, praw własności intelektualnej, standardów sanitarnych i fitosanitarnych, zamówień publicznych, instrumentów ochrony handlu oraz technicznych barier handlowych. Negocjacje na temat niektórych z powyższych obszarów zostały już sfinalizowane. Dotyczy to: ceł, ułatwień handlowych, zamówień publicznych oraz praw własności intelektualnej. Dotychczas negocje zostały zakończone w przypadku następujących obszarów: rozstrzygnięcia sporów handlowych, reguł pochodzenia, ceł i ułatwień handlowych oraz transparenty.

Postanowienia Porozumienia o partnerstwie i współpracy w kwestiach gospodarczych

Dnia 1 marca 1998 roku weszły w życie postanowienia PCA. Sama umowa jest aktem obszernym, złożonym z: preambuły, części merytorycznej, która podzielona została na dziesięć tytułów dotyczących: celów ustanowionego partnerstwa (art. 1), postanowień ogólnych (art. 2–5), dialogu politycznego (art. 6–9), postanowień handlowych (art. 10–23), postanowień w zakresie biznesu i inwestycji (art. 24–47), płatności bieżących i kapitału (art. 48), konkurencji, ochrony własności intelektualnej, przemysłowej i handlowej oraz zbliżania przepisów prawnych (art. 49–51), współpracy gospodarczej (art. 52–79), współpracy kulturalnej (art. 80), współpracy finansowej (art. 81–84) oraz postanowień instytucjonalnych, ogólnych i przejściowych (art. 85–109). Do umowy zostało dołączonych sześć aneksów. Kluczowym elementem PCA jest deklaracja poszanowania wspólnych wartości, która miała stanowić fundament stosunków między stronami.

Zgodnie z art. 1 do celów PCA możemy zaliczyć: rozwijanie bliskich stosunków politycznych poprzez rozpoczęcie regularnego dialogu politycznego, promocję współpracy handlowej i inwestycyjnej, wsparcie wysiłków Ukrainy mających na celu wzmocnienie demokracji, rozwoju gospodarczego i przejście na gospodarkę wolnorynkową oraz współpracę naukową, kulturalną, technologiczną i finansową.

Na podstawie postanowień PCA ustanowione zostało partnerstwo między WE i państwami członkowskimi i Ukrainą. PCA jest umową bilateralną, której stronami są WE (a od 1 grudnia 2009 roku UE¹³ i jej państwa członkowskie) oraz Ukraina. Cechą charakterystyczną PCA stanowi to, iż jest ona umową mieszaną. Umowa mieszana to umowa międzynarodowa, która została zawarta z państwem trzecim przez WE/UE i jej państwa członkowskie, a która swoją treścią obejmuje kwestie należące

¹³ Dnia 1 grudnia 2009 roku weszły w życie postanowienia Traktatu Lizbońskiego, które zlikwidowały strukturę trójfilarową UE, a w jej miejsce została utworzona jednolita pod względem strukturalnym organizacja międzynarodowa UE.

zarówno do kompetencji państw członkowskich, jak i do WE/UE. Zasadniczym powodem takiego „złożonego współuczestnictwa” WE/UE i państwa członkowskiego jest fakt, że swoją treścią taka umowa wykracza poza zakres kompetencji przyznany organizacji przez państwa członkowskie¹⁴. W takim zatem wypadku konieczne jest uczestnictwo w umowie zarówno WE/UE, jak i państw członkowskich¹⁵. Wybór takiej formy jest niewątpliwie korzystny dla państw członkowskich, gdyż umożliwia im uniknięcie definitywnego przekazania pewnych kompetencji WE/UE, a także pozwala na indywidualny udział i kształtowanie treści umowy, która będzie chroniła ich partykularne interesy¹⁶.

Zawarcie takiej umowy prowadzi do powstania szczególnych stosunków między stronami, ustanowienia pewnego zakresu zobowiązań oraz sposobu ich wykonania, a w ramach WE/UE wpływa na obowiązek i sposób ich wykonania, ich wewnętrzne skutki, rodzi przesłanki odpowiedzialności oraz wpływa na wzajemne powiązania między WE/UE i państwami członkowskimi. W przypadku tego typu umów Trybunał Sprawiedliwości UE (TS) podkreślił konieczność i potrzebę wspólnych działań lub ściślejszej współpracy między Wspólnotą i państwami członkowskimi podczas negocjacji i wykonywania ich postanowień. Obowiązek ściślejszej współpracy wypływa z tego, co TS nazwał w swoim orzecznictwie „potrzebą jedności w reprezentacji WE/UE w stosunkach międzynarodowych”¹⁷, jest to równocześnie jedna z fundamentalnych zasad dotycząca stosunków zewnętrznych WE/UE.

PCA zostało zawarte na okres 10 lat z możliwością automatycznego corocznego przedłużenia za uprzednią zgodą stron. Każdej ze stron przysługuje prawo wypowiedzenia PCA, jednakże obowiązuje je forma pisemna i sześciomiesięczny okres wypowiedzenia, pozostały do czasu wygaśnięcia postanowień PCA.

Strony zobowiązały się do podjęcia wszelkich, zarówno ogólnych, jak i szczególnych, środków koniecznych do realizacji zobowiązań wynikających z postanowień PCA. W wypadku gdy jedna ze stron uzna, iż druga strona nie wypełnia zobowiązań wynikających z PCA, może ona podjąć odpowiednie środki. Przedtem jednak ma obowiązek dostarczyć RW wszelkie informacje niezbędne do dokładnego zbadania sytuacji w celu znalezienia rozwiązania możliwego do przyjęcia przez strony. Przy wyborze środków należy przyznać pierwszeństwo tym, które w najmniejszy sposób zakłóca realizację postanowień PCA. O środkach tych niezwłocznie zostanie

¹⁴ A. Cieśliński, *Umowa stowarzyszeniowa w systemie prawa Wspólnot Europejskich*, Wrocław 1999, s. 79; D. Lasok, J.W. Bridge, *Law and Institutions of the European Communities*, London 1991, s. 64.

¹⁵ A. Dashwood, *Implied External Competence of the EC*, [w:] *International Law Aspects of the European Union*, red. M. Koskenniemi, The Hague 1998, s. 114–123.

¹⁶ N.A. Neuwahl, *Joint Participation in International Treaties and the Exercise of Power by the EEC and its Member States: Mixed Agreement*, “Common Market Law Review” 28, 1991, s. 712 n.

¹⁷ Ruling 1/78, *Re Draft Convention on the Physical Protection of Nuclear Materials*, 1978, ECR, s. 2151; *Opinion 2/91, Re ILO Convention 170*, 1993, ECR I–1061.

powiadomiona RW oraz jeżeli druga strona tego zażąda, będą one przedmiotem konsultacji na forum RW¹⁸.

Postanowienia handlowe

Wśród przyczyn podpisania PCA wymienionych w preambule, które bezpośrednio odnoszą się do utworzenia partnerstwa ekonomicznego, znalazły się: rozwój wymiany handlowej, zapewnienie odpowiedniej pomocy technicznej niezbędnej do przeprowadzenia reform gospodarczych, liberalizacja handlu oparta na zasadach ustanowionych w Porozumieniu ustanawiającym WTO, wsparcie Ukrainy w wysiłkach mających na celu zmianę modelu gospodarki z centralnie planowanej na gospodarkę wolnorynkową oraz stopniowe włączanie Ukrainy do systemu międzynarodowej wymiany handlowej.

Postanowienia dotyczące współpracy gospodarczej między stronami zostały zawarte w tytułach od III do VII. Generalnie zawarte w nich postanowienia mają umożliwić Ukrainie lepszą i szybszą akcesję do wspólnego rynku UE, zobowiązują rząd ukraiński do: zniesienia przepisów prawa wewnętrznego, które prowadziłyby do dyskryminacji w przepływie towarów, wprowadzenia zasad wolnej konkurencji, postanowień dotyczących biznesu oraz praw ochrony własności intelektualnej, przemysłowej i handlowej.

Postanowienia artykułów 10–23 koncentrują się na doprowadzeniu do zintensyfikowania wzajemnej wymiany handlowej. W szczególności odnoszą się do przyznania sobie na zasadzie wzajemności klauzuli najwyższego uprzywilejowania (KNU) w rozumieniu art. 1 Porozumienia ustanawiającego WTO¹⁹. Ponadto strony zobowiązały się do niestosowania we wzajemnym handlu podatków i/lub opłat wyższych od tych, które nakładane są na towary krajowe, wprowadzenia zakazu dyskryminacji fiskalnej produktów na rynkach wewnętrznych, wyeliminowania większości ograniczeń ilościowych, niemniej jednak pozostawiono możliwość stosowania klauzul ochronnych, w tym środków antydumpingowych²⁰. Porozumienie dopuszcza również możliwość utworzenia strefy wolnego handlu²¹.

Strony zobowiązały się do powstrzymania od stosowania jakichkolwiek środków lub praktyk o wewnętrznym charakterze fiskalnym, powodujących pośrednio lub bezpośrednio dyskryminację produktów jednej strony w stosunku do produktów pochodzących z terytorium drugiej strony.

W wypadku gdy jakikolwiek produkt jest importowany w tak dużej ilości i na takich warunkach, że powoduje to lub grozi spowodowaniem poważnej szkody krajowym producentom podobnych lub bezpośrednio konkurencyjnych produktów na

¹⁸ Art. 102 PCA.

¹⁹ Art. 10 § 1 PCA.

²⁰ Art. 18 i 19 PCA.

²¹ Art. 10 PCA.

terytorium jednej ze stron, odpowiednio WE/UE i Ukraina mogą podjąć stosowne środki, zgodne z warunkami i procedurą określoną w artykule 18 § 2–5 PCA. Przed podjęciem takich środków ochronnych, lub jak najwcześniej po ich przyjęciu, WE/UE lub Ukraina, w zależności od sytuacji, przedstawią Komitetowi Współpracy wszelkie stosowne informacje w celu osiągnięcia rozwiązania możliwego do zaakceptowania przez obie strony. Przy wyborze środków należy przyznać pierwszeństwo tym, które najmniej zakłóca realizację postanowień PCA. Jeżeli strony nie znajdą zadowalającego je rozwiązania w ciągu 30 dni od przedstawienia sprawy Komitetowi Współpracy (KW), wówczas strona importująca może podjąć odpowiednie środki niezbędne dla zlikwidowania problemu. W przypadku zaistnienia wyjątkowych okoliczności, wymagających natychmiastowego podjęcia działań, strony mogą podjąć takie działania przed przeprowadzeniem konsultacji na forum Komitetu Współpracy, jednakże z zastrzeżeniem, że zostaną one uruchomione niezwłocznie po podjęciu takich działań²².

PCA nie wyklucza stosowania zakazów lub ograniczeń importowych, eksportowych lub tranzytu towarów w wypadkach uzasadnionych względami moralności publicznej, polityki społecznej lub bezpieczeństwa publicznego; ochrony zdrowia ludzi i zwierząt oraz roślin; ochrony dóbr kultury narodowej o wartości artystycznej, historycznej lub archeologicznej bądź ochrony własności intelektualnej, przemysłowej i handlowej lub przepisów dotyczących złota i srebra. Takie zakazy lub ograniczenia nie będą stanowiły narzędzia arbitralnej dyskryminacji lub ukrytych restrykcji w handlu między stronami²³.

Z postanowień PCA zostały wyłączone kwestie dotyczące wymiany handlowej tekstyliami, produktami stalowymi oraz materiałami nuklearnymi. Wymiana handlowa tymi grupami towarów podlega odrębnym regulacjom zawartym w tzw. umowach sektorowych²⁴.

Postanowienia finansowe

Od 1991 roku w ramach Programu technicznego wsparcia dla Wspólnoty Niepodległych Państw (TACIS)²⁵, zgodnie z postanowieniami Rozporządzenia nr 99/2000 ustanawiającego ten program, do priorytetowych obszarów wsparcia finansowego Rada zaliczyła: wsparcie reform instytucjonalnych, prawnych i administracyjnych;

²² Art. 18 PCA.

²³ Art. 20 PCA.

²⁴ Art. 21, 22 i 23 PCA. Agreement between the European Economic Community and Ukraine on trade in textile products, OJ 1996 L 123/718; Agreement between the European Economic Community and Cabinet of Ministers of Ukraine in the field of nuclear safety, OJ 2002 L 322/33; Agreement between the European Community and the Government of Ukraine on trade in certain steel products, OJ 2005 L 232/42.

²⁵ Council Regulation (EC) No 99/2000 of 29 December 1999 concerning the provision of assistance to the partner states in Eastern Europe and Central Asia, OJ L 12, 18 I 2000.

wsparcie sektora prywatnego i rozwoju gospodarczego; likwidację społecznych skutków transformacji; rozwój infrastruktury; poprawę ochrony środowiska i zarządzania zasobami naturalnymi; rozwój obszarów wiejskich oraz bezpieczeństwo nuklearne²⁶.

W latach 1991–2006 Ukraina otrzymała wsparcie finansowe w wysokości 2,5 mld euro, przy czym odnotowuje się systematyczny wzrost tej pomocy. Na przykład w roku 1999 wysokość pomocy finansowej wynosiła 38 mln euro, w roku 2002 — 47 mln euro, 2005 — 88 mln euro, a w 2006 już 100 mln euro²⁷. W latach 2002–2006 głównymi obszarami finansowania były: wsparcie reformy administracyjnej, prawnej i instytucjonalnej, wsparcie sektora prywatnego i gospodarczego, pomoc w rozwiązywaniu problemów społecznych wynikających z transformacji ustrojowej. Oprócz pomocy w ramach programu narodowego pomoc finansowa udzielona została także z funduszu TACIS Program Regionalny, którego środki przeznaczone były między innymi na: zarządzanie granicami, zwalczanie przestępczości zorganizowanej i terroryzmu, zarządzanie polityką azylową i migracyjną.

Od 2007 roku, zgodnie z założeniami EPS, pomoc finansowa udzielana jest w ramach Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa (ENPI)²⁸. Zgodnie z art. 1 rozporządzenia ustanowienie ENPI ma na celu udzielanie pomocy na rzecz rozwoju obszaru dobrobytu i rozwoju stosunków dobrosąsiedzkich między UE a 17 państwami wymienionymi w załączniku.

Do głównych zadań nowego instrumentu pomocy finansowej zaliczamy: sprzyjanie rozwojowi współpracy z państwami partnerskimi i ich stopniową integrację z UE, zwłaszcza poprzez stopniową implementację istniejących porozumień regulujących wzajemne relacje oraz zachęcanie krajów partnerskich do działań w zakresie wspierania rządów prawa i sprawiedliwego rozwoju społeczno-gospodarczego²⁹.

Artykuł 2 § 2 rozporządzenia wymienia 29 obszarów wsparcia finansowego. W przypadku wsparcia współpracy gospodarczej w rozporządzeniu wymienia się między innymi wspieranie rozwoju gospodarki rynkowej, w tym działań mających na celu wspieranie sektora prywatnego, oraz rozwój małych i średnich przedsiębiorstw, zachęcanie do inwestowania, promowanie handlu światowego, wspieranie współpracy w sektorach energii, telekomunikacji oraz transportu. Punktem odniesienia brany pod uwagę w trakcie programowania pomocy finansowej są postanowienia PCA. Pomoc finansowa udzielana za pomocą ENPI ma następujące cechy: komplementarność w stosunku do inicjatyw krajowych, partnerstwo oraz współfinansowanie. Pierwszeństwo w finansowaniu przyznane zostało pro-

²⁶ Art. 1–5 Rozporządzenia.

²⁷ http://ec.europa.eu/world/enp/funding_en.htm.

²⁸ Rozporządzenie Rady i Parlamentu Europejskiego z dnia 24 października 2006 r. określające przepisy ogólne w sprawie ustanowienia Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa, Dz.U. L. 310/3 z 9 listopada 2006.

²⁹ Art. 2 Rozporządzenia.

gramom krajowym i wielokrajowym. Planowane wydatki w ramach ENPI na lata 2007–2013 mają osiągnąć kwotę ok. 12 mld euro³⁰.

Wysokość pomocy finansowej przeznaczona dla Ukrainy to kwota 494 mln euro, dla porównania Rosja ma otrzymać pomoc w wysokości 120 mln euro.

Postanowienia instytucjonalne

PCA stworzyło również ramy instytucjonalne mające ułatwić realizację sformułowanych celów. Utworzono: Radę Współpracy (RW), Komitet Współpracy (KW) oraz Parlamentarny Komitet Współpracy (PKW), których prace są wspierane przez liczne komitety składające się z ekspertów na przykład ds. handlu i inwestycji, energetyki i transportu, bezpieczeństwa atomowego, społeczeństwa informacyjnego, polityki celnej i współpracy przygranicznej i innych.

Nadzór nad realizacją postanowień PCA powierzono Radzie Współpracy (RW). W jej skład wchodzi przedstawiciele rządu Ukrainy z jednej strony oraz członkowie Rady i Komisji Europejskiej (KE) z drugiej. RW zbiera się na posiedzenia na szczeblu ministrów raz do roku lub gdy wymagają tego okoliczności. RW przewodniczy kolejno przedstawiciel rządu ukraińskiego oraz przedstawiciel UE³¹. W celu realizacji zadań przewidzianych przez postanowienia PCA, RW ma prawo do podejmowania decyzji o charakterze prawnie wiążącym dla stron. Może udzielać również zaleceń. RW ma też kompetencję do rozstrzygania sporów. Spór rozstrzygany jest poprzez przyjęcie przez RW zalecenia. W przypadku gdy nie będzie możliwe rozstrzygnięcie sporu przy zastosowaniu tej procedury, strony mogą powołać komisję concyliacyjną. Komisja taka będzie złożona z trzech członków mianowanych po jednym przez strony oraz RW. Rozstrzygnięcie sporu przez komisję nastąpi większością głosów i również przyjmie formę zalecenia, które nie ma charakteru prawnie wiążącego³².

Organem pomocniczym RW jest Komitet Współpracy (KW), w skład którego wchodzi przedstawiciele rządu Ukrainy z jednej strony oraz członkowie Rady i KE z drugiej, ale na szczeblu wyższych urzędników. KW przewodniczy kolejno przedstawiciel Ukrainy oraz przedstawiciel UE³³. Głównym jego zadaniem jest przygotowywanie posiedzeń RW.

Ostatnim organem powołanym przez PCA jest Parlamentarny Komitet Współpracy (PKW), w skład którego wchodzi przedstawiciele Parlamentu Europejskiego (PE) oraz Parlamentu Ukrainy. Stanowi on forum spotkań i wymiany poglądów przez jego członków. PKW przewodniczy kolejno przedstawiciel PE oraz przedstawiciel Parlamentu Ukraińskiego³⁴. PKW może zażądać od RW odpowiednich infor-

³⁰ Art. 29 Rozporządzenia.

³¹ Art. 86 PCA.

³² Art. 96 PCA.

³³ Art. 87 PCA.

³⁴ Art. 90 i 91 PCA.

macji dotyczących realizacji postanowień PCA. RW ma obowiązek takich informacji udzielić. PKW jest także informowany o wszystkich decyzjach podjętych przez RW. Ponadto może udzielać jej zaleceń.

Współpraca gospodarcza między UE i Ukrainą

Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne gospodarki Ukrainy za rok 2010

W 2010 roku eksport ukraińskich towarów zwiększył się o 29,6% i osiągnął wartość 51,4 mld USD, wzrósł również import o 33,7% do poziomu 60,7 mld USD. Deficyt w handlu towarami wyniósł 9,3 mld USD³⁵. Miesięczne wartości ukraińskiego eksportu w 2010 roku wykazywały tendencję wzrostową — od poziomu 3 mld USD w styczniu do 5,3 mld USD w grudniu. Podobny trend dotyczył ukraińskiego importu — od 3,3 mld USD w styczniu do 6,6 mld USD w grudniu. Deficyt w handlu towarowym Ukrainy w 2010 roku był w dużej mierze równoważony przez nadwyżkę w handlu usługami — dodatnie saldo wyniosło 6,2 mld USD, dzięki czemu łączny deficyt handlu zagranicznego Ukrainy wyniósł niespełna 3,1 mld USD. Eksport usług wzrósł o 21% do ponad 11,6 mld USD, a import zwiększył się o 5,2% do 5,4 mld USD. Prawie 2/3 ukraińskiego eksportu w 2010 roku stanowiły usługi transportowe³⁶.

Wśród odbiorców ukraińskiego eksportu towarowego wzrósł udział krajów WNP (z 33,9% do 36,4%) oraz UE (z 23,9% do 25,4%), obniżyło się znaczenie odbiorców z państw azjatyckich (z 30,6% do 26,7%). Spośród głównych partnerów handlowych Ukrainy najbardziej w omawianym okresie wzrósł eksport do Włoch (o 96,5%), Rosji (o 58,1%), Białorusi (o 50,9%), Polski (o 47,9%) i Turcji (o 42,3%). Największy udział w ukraińskim eksporcie w 2010 roku miały: Rosja (26,1%, wzrost o 4,7 p.p. w stosunku do 2009), Turcja (5,9%), Włochy (4,7%), Białoruś (3,7%), Polska (3,5%), Niemcy (2,9%) i Indie (2,8%)³⁷.

Do najważniejszych pozycji eksportowych należały wyroby metalurgiczne (33,7% udziału), artykuły rolno-spożywcze (19,3%), produkty mineralne (13,1%), maszyny i urządzenia (11%), artykuły przemysłu chemicznego i gumowego (8,1%) i środki transportu (6,3%). Ponad 3/4 ukraińskiego importu towarowego w 2010 roku pochodziło z krajów WNP i UE (odpowiednio 44% i 31,4%). Głównymi dostawcami towarów na Ukrainę były: Rosja (36,5%; wzrost dostaw o 67,7%), Chiny (7,7%; wzrost dostaw o 71,9%), Niemcy (7,6%; wzrost dostaw o 19,5%), Polska (4,6%; wzrost dostaw o 28,5%), Białoruś (4,2%; wzrost dostaw o 51,7%), USA (2,9%; wzrost dostaw o 37,4%) i Włochy (2,3%; wzrost dostaw o 22%)³⁸.

³⁵ Jest to wzrost o 3,6 mld USD w porównaniu z 2009 rokiem.

³⁶ http://kiev.trade.gov.pl/pl/ukraine/article/detail,405,Handel_zagraniczny.html.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*.

W strukturze importu dominowały produkty mineralne, w tym surowce energetyczne (32,3% udziału; w tym 15,5% — gaz ziemny, 6,9% — ropa naftowa), produkty chemiczne i tworzywa sztuczne (łącznie 16,6%), maszyny i urządzenia (13,4%), artykuły rolno-spożywcze (9,4%), metale i wyroby hutnicze (6,8%) oraz środki transportu (6%)³⁹.

Wysokość inwestycji bezpośrednich w 2010 roku

W 2010 roku czysty przyrost bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) na Ukrainie wyniósł 4,66 mld USD (w 2009 — 4,41 mld USD), a suma skumulowanych inwestycji według stanu na dzień 1 stycznia 2011 roku wyniosła 44,7 mld USD (wzrost o 11,6% od początku 2010 roku)⁴⁰. Największy przyrost odnotowano w przypadku inwestycji pochodzących z Cypru — o 909,3 mln USD, Rosji — o 836,4 mln USD, Holandii — o 753,3 mln USD, Francji — o 736,3 mln USD, Niemiec — o 475 mln USD i Szwecji — o 454,1 mln USD. Największy spadek dotyczył inwestycji z USA — o 116,7 mln USD. Ponad 56% przyrostu kapitału zagranicznego w 2010 roku trafiło do sektora finansów (+2,63 mld USD), w sektorze przemysłowym zagraniczni inwestorzy ulokowali 766,2 mln USD, w sektorze nieruchomości i usług dla przedsiębiorstw 485,6 mln USD, a w handlu i usługach remontowych 447,9 mln USD.

Struktura geograficzna skumulowanych inwestycji nie uległa istotnym zmianom. Czołowe pozycje zajmują nadal: Cypr — 22,2%, Niemcy — 15,8%, Holandia — 10,5%, Rosja — 7,6%, Austria — 5,9%, Francja — 5,3%, Wielka Brytania — 5,1%. Polska plasuje się w tym zestawieniu niezmiennie na miejscu 12. (2,1%, wzrost w 2010 roku o 70,9 mln USD). W strukturze sektorowej skumulowanych inwestycji według stanu na 1 stycznia 2011 roku największy udział mają sektor finansowy (33,7%) i przemysł (31,4%). W przemysł metalurgiczny zainwestowano dotychczas 5,9 mld USD, w przemysł spożywczy — 1,9 mld USD, w sektor chemiczno-petrochemiczny — 1,3 mld USD, w przemysł maszynowy — 1,2 mld USD. Udział inwestycji w sektorze handlu i usług remontowych wynosił 10,7%, w obrót nieruchomościami i usługami dla przedsiębiorstw — 10,6%. Dotychczasowe inwestycje w budownictwie oraz w transporcie i łączności stanowiły odpowiednio 5,2% i 3,8%⁴¹.

W absorpcji inwestycji dominują: Kijów (do stolicy trafiło prawie 50% dotychczasowych BIZ na Ukrainie oraz ponad połowa inwestycji w 2010 roku) i obwód dniepropietrowski (16,7% udziału w skumulowanych BIZ). Kolejne miejsca zajmują niezmiennie obwody charkowski, doniecki i kijowski⁴².

W 2010 roku odnotowano wzrost ukraińskich inwestycji za granicą o prawie 680 mln USD. W efekcie skumulowane ukraińskie BIZ według stanu na

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ http://kiev.trade.gov.pl/pl/ukraine/article/detail,407,Bezposrednie_inwestycje_zagraniczne.html.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*.

1 stycznia 2011 roku wynosiły 6,87 mld USD (z czego 92% stanowiły inwestycje na Cyprze).

Wymiana handlowa między UE i Ukrainą

UE jest dla Ukrainy głównym partnerem handlowym. Przypada na nią około 1/3 ukraińskiego handlu zagranicznego. Niemniej jednak stosunki handlowe między stronami pozostają asymetryczne. W przypadku Ukrainy 35% ogółu wymiany handlowej z zagranicą to wymiana z państwami UE. Wartość eksportu do UE w 2009 roku wynosiła 13,9 mld euro, import z Ukrainy zaś to 7,9 mld euro. Ukraina eksportuje do UE produkty rolnicze, energię, chemikalia, żelazo i stal. UE eksportuje na Ukrainę maszyny, środki transportu, tekstylia, odzież, chemikalia i artykuły spożywcze⁴³.

Tabela 1. Handel UE z Ukrainą (w mln euro)⁴⁴

Lata	Import	Udział UE w całkowitym imporcie (%)	Eksport	Udział UE w całkowitym eksporcie (%)	Deficyt handlowy	Łącznie
2006	9,87	0,7	18,26	1,6	8,39	28,13
2007	12,39	0,9	22,37	1,8	9,98	34,77
2008	14,52	0,9	25,09	1,9	10,56	39,62
2009	7,89	0,7	13,92	1,3	6,02	21,81
2010	11,32	0,8	17,33	1,3	6,01	28,66

Tabela 2. Handel Ukrainy z UE (w mln euro)⁴⁵

Lata	Import	Udział UE w całkowitym imporcie (%)	Eksport	Udział UE w całkowitym eksporcie (%)	Deficyt handlowy	Łącznie
2006	20,09	43,3	8,97	28,7	-11,12	29,06
2007	24,59	44,9	11,28	29,9	-13,3	35,88
2008	19,52	33,8	12,29	27,4	-7,22	31,82
2009	10,99	34	6,78	24	-4,21	17,78

⁴³ Bilateral Trade, EU-Ukraine: Trade Relations, www.trade.ec.europa.eu.

⁴⁴ www.trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113456.pdf.

⁴⁵ *Ibidem*.

UE pozostaje nadal najważniejszym partnerem handlowym Ukrainy, na którą przypada ponad połowa realizowanej wymiany handlowej, dotyczy to zarówno importu, jak i eksportu. Wartość ukraińskiego importu i eksportu na rynek UE przedstawia tabela 2. Zauważalny jest systematyczny spadek zarówno po stronie importu, jak i eksportu, zwłaszcza w latach 2008 i 2009, ale były to lata przypadające na światowy kryzys gospodarczy, kiedy to nastąpiło pogorszenie i spadek koniunktury gospodarczej zarówno w Europie, jak i na świecie.

Z danych zawartych w tabeli 2 wynika, iż systematycznie spada ukraiński deficyt handlowy z UE.

Dla porównania znaczenie Ukrainy w handlu zagranicznym UE, zarówno po stronie eksportu, jak i importu, jest o wiele mniejsze. W rankingu głównych importerów Ukraina zajmuje 25., w rankingu eksportu 19., natomiast w przypadku głównych partnerów handlowych 23 miejsce⁴⁶.

Jeśli chodzi o inwestycje bezpośrednie UE, to od 2008 roku do chwili obecnej osiągnęły one wysokość 19,8 mln euro. W roku 2009 kwota ta wyniosła 3,4 mld euro i od roku 2007 wzrosła o 10%⁴⁷.

Współpraca w sektorze energetycznym

Ukraina jest dla UE istotnym partnerem z punktu widzenia jej bezpieczeństwa energetycznego. Jest bowiem państwem tranzytu rosyjskiej i kaspijskiej ropy i gazu. Współpraca w sektorze energetycznym wydaje się także najbardziej perspektywicznym i wzajemnie korzystnym obszarem współpracy. W 2005 roku podpisano memorandum o współpracy w sektorze energetycznym, które ustanawia wspólną strategię włączania Ukrainy w obręb unijnego rynku energetycznego. Memorandum opiera się na „mapie drogowej”, składającej się z czterech elementów: bezpieczeństwa w dziedzinie energii atomowej; integracji rynku gazu i elektryczności; umacniania bezpieczeństwa dostaw energii i tranzytu oraz uprawnień w sektorze węgla⁴⁸.

W 2010 roku nastąpił wzrost ukraińskiego eksportu energii o 2,7%, do 4,2 mld kWh. Głównymi jej odbiorcami są: Białoruś (ok. 70% udziału), Węgry (14,4%) i Słowacja (11,9%). W ostatnich miesiącach 2010 roku ograniczono nieco spadek wydobycia ropy naftowej, które w całym roku zmniejszyło się o 10,7% do 3,55 mln ton, a także spadek wydobycia gazu (-5,3%, 20,05 mld m³). W 2010 roku spadła wielkość przeróbki ropy w krajowych rafineriach (11,1 mln t; -3,6%), przy czym udział rosyjskich dostaw w ogólnej strukturze dostarczanego przez ukraińskie rafinerie surowca (w tym ukraińskiej ropy) zmniejszył się do niespełna 60% (wobec 66,6% w 2009 roku). Aż o 30,8%, do 20,14 mln t, spadła wielkość tranzytu ropy przez Ukrainę;

⁴⁶ <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/ukraine/>.

⁴⁷ http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_en.htm.

⁴⁸ A. Stępień-Kuczyńska, M. Słowikowski, *Unia Europejska...*, s. 125–126.

tranzyt gazu w porównaniu z kryzysowym rokiem 2009 wzrósł nieznacznie — o 2,9%, do 98,6 mld m³, co oznacza faktyczny spadek w ostatnich miesiącach tego roku⁴⁹.

Podstawy prawne współpracy gospodarczej Polski i Ukrainy

Podstawę prawną dwustronnych stosunków gospodarczych stanowią:

- Umowa między Rządem RP a Rządem Ukrainy o wzajemnym popieraniu i ochronie inwestycji podpisana w 1993 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 125, poz. 575),
- Konwencja między Rządem RP a Rządem Ukrainy w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu i majątku podpisana w 1993 r. (Dz.U. z 1994 r. Nr 63, poz. 269).
- Umowa między Rządem RP a Gabinetem Ministrów Ukrainy o współpracy gospodarczej, podpisana w 4 marca 2005 r. (Monitor Polski z 31.08.2006 r. nr 59, poz. 628).

Na podstawie postanowień międzyrządowej Umowy o współpracy gospodarczej powołana została Polsko-Ukraińska Międzyrządowa Komisja ds. Współpracy Gospodarczej. Pierwsze jej posiedzenie odbyło się w Kijowie 15 listopada 2006 roku, drugie w Warszawie 19–20 marca 2008, trzecie 19 czerwca 2009 roku w Kijowie. Czwarte posiedzenie miało miejsce w 30 września 2010 roku w Warszawie. W ramach Komisji funkcjonują grupy robocze do spraw: handlu i inwestycji, współpracy w sektorze paliwowo-energetycznym, współpracy w dziedzinie turystyki, współpracy w dziedzinie transportu, rynków finansowych, weterynarii, współpracy w zakresie wykorzystania przestrzeni kosmicznej, informacji geoprzestrzennej, standaryzacji w rolnictwie.

Tabela 3. Wymiana handlowa Polski z Ukrainą (mln USD)⁵⁰

Lata	2007	2008	2009
Obroty	7204,7	8791,4	4573,5
Eksport	5511,2	6436,7	3429,9
Import	1693,5	2354,7	1143,6
Saldo	+3818,7	4095,5	2286,3

Źródło: dane GUS.

Ukraina jest ważnym partnerem gospodarczym Polski, drugim po Rosji wśród krajów WNP. Ukraina zajmuje 12. miejsce wśród najważniejszych odbiorców polskiego eksportu z udziałem wynoszącym 2,5% w polskim eksporcie ogółem (na koniec 2008 roku była to 8. pozycja z udziałem 3,7%). Pod względem wartości importu Ukraina zajmuje 22. pozycję (1%)⁵¹.

⁴⁹ <http://kiev.trade.gov.pl/pl/ukraine/article/detail,411,Energetyka.html>.

⁵⁰ <http://www.stat.gov.pl/gus>.

⁵¹ <http://www.mg.gov.pl/Wspolpraca+z+zagranica/Wspolpraca+gospodarcza+Polski+z+krajami+wschodnimi+i+pozaeuropejskimi/Ukraina.htm>.

W okresie styczeń–październik 2010 r. wymian handlowa Polski z Ukrainą osiągnęła wartość 4,6 mld USD⁵², przy czym eksport na Ukrainę wyniósł 3,2 mld USD (wzrost o 16%), import z Ukrainy 1,4 mld USD (wzrost o 57%).

Tendencje polskiego eksportu na Ukrainę w okresie styczeń–październik 2010 roku

Obserwowane załamanie polsko-ukraińskich obrotów towarowych w wyniku światowego kryzysu finansowego przyniosło znaczące zmiany w strukturze eksportu i importu na Ukrainę.

Najważniejsze pozycje w eksporcie Polski na Ukrainę w tym okresie to m.in.: wyroby higieniczne, oleje ropy naftowej, druty i kable, części i akcesoria do pojazdów, wyroby walcowane płaskie, aparatura odbiorcza dla telewizji i radia, opony, kosmetyki, opakowania z papieru i tektury, jabłka, gruszki, koks i półkoks, mięso wieprzowe⁵³.

W strukturze towarowej polskiego eksportu w okresie styczeń–październik 2010 roku w porównaniu z analogicznym okresem 2009 roku we wszystkich sekcjach odnotowano wzrost eksportu.

Największy udział w polskim eksporcie zajmują urządzenia mechaniczne i elektryczne do rejestracji i odbioru dźwięku (18%), wyroby z metali nieszlachetnych (12%), tworzywa sztuczne i wyroby z nich (12%), produkty przemysłu chemicznego (11%), ścier drzewny, papier i tektura (7,8%), materiały i wyroby włókiennicze (5,6%), pojazdy i statki (5,5%), produkty mineralne (5,1%), produkty pochodzenia roślinnego (4,4%), gotowe artykuły spożywcze (4,2%).

Największy wzrost w eksporcie na Ukrainę w omawianym okresie odnotowano w sekcji produktów mineralnych, gotowych artykułów spożywczych, skór i wyrobów z nich, tłuszczu pochodzenia zwierzęcego⁵⁴.

W omawianym okresie wyraźnie wzrosło w polskim eksporcie znaczenie artykułów rolno-spożywczych. Eksport gotowych artykułów spożywczych, w szczególności masła, czekolady, makaronu, warzyw konserwowych i mrożonych, wzrósł o 38%. Znaczny wzrost odnotowano w eksporcie produktów mleczarskich, ryb i jaj. W eksporcie produktów pochodzenia roślinnego wzrósł eksport m.in. warzyw, kawy i herbaty, nasion oleistych, spadł natomiast eksport zbóż.

Wzrost o 60% eksportu towarów z sekcji produkty mineralne dotyczył w szczególności zwiększenia dostaw węgla, koksu, olejów ropy naftowej⁵⁵.

⁵² Wzrost o 26% w porównaniu z analogicznym okresem 2009 roku.

⁵³ *Ibidem.*

⁵⁴ *Ibidem.*

⁵⁵ *Ibidem.*

Udział produktów przemysłu chemicznego wzrósł za sprawą wzrostu eksportu nawozów sztucznych, chemikaliów nieorganicznych i organicznych. Spadł natomiast eksport produktów farmaceutycznych.

W sekcji tworzyw sztucznych i wyrobów z nich wzrosły dostawy kauczuku syntetycznego o 53%. Eksport skór i wyrobów z nich podwoił swoją wartość, w szczególności zwiększyły się dostawy toreb podróżnych. W sekcji wyroby celulozowo-papiernicze wzrósł eksport papieru i tektury z makulatury odpadów, artykułów higienicznych, książek i gazet. Eksport materiałów i wyrobów włókienniczych wzrósł o 16% między innymi za sprawą wzrostu dostaw jedwabiu, wełny, dywanów, dzianin, odzieży i dodatków do odzieży, artykułów do wystroju wnętrz. Zwiększył się eksport drewna i wyrobów z niego, wyrobów z korka, słomy i wikliny, płyt wiórowych i pilśniowych oraz wyrobów stolarskich dla budownictwa. Znacznie wzrósł eksport szkła i wyrobów ze szkła, w tym szkła typu „float”, włókna szklanego, kamieni młyńskich, artykułów z asfaltu. Spadł natomiast eksport mebli, w szczególności tapicerowanych, oraz lamp i opraw oświetleniowych.

W sekcji pojazdy, statki powietrzne, jednostki pływające wzrósł eksport lokomotyw, toboru szynowego, ciągników, pojemników i kontenerów, pojazdów samochodowych do przewozu pasażerów, wózków dziecięcych, przyczep i naczep oraz jachtów. Utrzymała się tendencja spadku eksportu nadwozi do samochodów oraz części do samochodów.

W sekcji urządzenia mechaniczne i elektryczne wzrosły dostawy silników, zmywarek do naczyń, wózków widłowych, maszyn żniwnych i omłotowych, maszyn introligatorskich, maszyn pralniczych, do szycia, golarek i maszynek do strzyżenia, aparatów telefonicznych, telewizorów.

Po stronie importu z Ukrainy struktura pozostaje niezmienna — przeważają surowce i towary mało przetworzone. Import produktów mineralnych w okresie styczeń–październik 2010 roku stanowił 36% importu towarów z Ukrainy. Ich udział w porównaniu z analogicznym okresem 2009 roku zwiększył się o 10 punktów procentowych, głównie z powodu wzrostu importu rud i koncentratów żelaza⁵⁶.

Zmniejszył się udział pozostałych grup towarowych w imporcie z Ukrainy, choć ich wartość wzrosła. Metale nieszlachetne i wyroby z metali nieszlachetnych stanowią 2,6%. Udział pozostałych towarów nie przekracza 1%.

Najważniejsze towary w imporcie z Ukrainy to: rudy i koncentraty żelaza, wyroby walcowane płaskie, druty, kable i przewody, makuchy, nasiona rzepaku, żelazostopy, węgiel i brykiety, oleje i drewno. Towary te stanowią ok. 60% importu z Ukrainy.

Sektory perspektywiczne w polskim eksporcie

Największe możliwości utrzymania bądź umocnienia pozycji przez polskie towary na rynku ukraińskim dotyczą dóbr konsumpcyjnych tzw. szybko zbywalnych: wy-

⁵⁶ *Ibidem*.

branych artykułów rolno-spożywczych (np. owoców), artykułów higienicznych, kosmetyków, lekarstw, środków piorących itp.

Do perspektywicznych kierunków rozwoju działalności firm polskich na ukraińskim rynku należy:

- energetyka — dostawy maszyn, urządzeń i technologii do modernizacji sektorów pozyskiwania surowców energetycznych, wytwarzania i przesyłu energii konwencjonalnej oraz alternatywnych źródeł energii;
- branża rolno-spożywcza — dostawy maszyn, technologii i *know-how* (w tym do przechowywania owoców i warzyw);
- budownictwo — dostawy i/lub produkcja maszyn, urządzeń i materiałów wykończeniowych;
- sektor dóbr konsumpcyjnych — dostawy mebli, sprzętu AGD, odzieży, kosmetyków, farmaceutyków;
- sektor usług — zwłaszcza usługi lecznicze, edukacyjne, turystyczne.

Współpraca inwestycyjno-kapitałowa

Według danych Państwowego Komitetu Statystyki Ukrainy do 1 lipca 2010 roku polskie przedsiębiorstwa zainwestowały na terenie Ukrainy 873,6 mln USD. Polska utrzymuje 12. miejsce na liście największych inwestorów zagranicznych na Ukrainie z udziałem 2,2%, za Włochami (976,4 mln USD), a przed Szwajcarią (795,3 mln USD). W ciągu pierwszego półrocza 2010 roku polskie inwestycje na Ukrainie zwiększyły się zaledwie o 4,8 mln USD, przy czym po wzroście napływu polskiego kapitału w I kwartale o 19,2 mln USD (do łącznej kwoty 888 mln USD), w II kwartale nastąpił ponowny spadek o 14,4 mln USD⁵⁷.

Udział sektora finansowego w polskich inwestycjach na Ukrainie jest dominujący i stanowi ponad 50%. Obok Kredobanku do najważniejszych polskich projektów inwestycyjnych na Ukrainie należy zaangażowanie banków Pekao SA w UniCredit Ukraina i Getin Holding w Plus Banku (d. Prikarpatyya Bank) oraz towarzystwa ubezpieczeniowego PZU SA w PZU Ukraina. Drugim obszarem polskich inwestycji na Ukrainie jest przemysł. Wśród podmiotów sektora przemysłowego do największych należą inwestycje firm Barlinek, Cersanit, Sanitec-Koło, Can-Pack, Maspex-Wadowice, Grupa Sobieski, TZMO, Inter-Groclin, firm meblarskich Forte, BRW i Nowy Styl, koncernu mięsnego Duda⁵⁸.

Ukraińskie inwestycje w przemysł hutniczy, samochodowy i stoczniowy szacowane są na ok. 1 mld USD.

⁵⁷ www.ukrsat.gov.ua.

⁵⁸ <http://www.mg.gov.pl/Wspolpraca+z+zagranica/Wspolpraca+gospodarcza+Polski+z+krajami+wschodnimi+i+pozaeuropejskimi/Ukraina.htm>.

Perspektywy współpracy inwestycyjnej między Polską i Ukrainą

Do wybranych obszarów wzmożonego zainteresowania inwestorów zagranicznych rynkiem ukraińskim należy zaliczyć:

- energetykę (inwestycje w pozyskiwanie surowców energetycznych, zwłaszcza węgla i gazu ziemnego); odnawialne źródła energii, energooszczędność,
- inwestycje w produkcję i dystrybucję energii elektrycznej,
- branżę rolno-spożywczą (inwestycje w hodowlę zwierząt i uprawę roślin oraz przetwórstwo rolno-spożywcze)⁵⁹.

Propozycje reform gospodarczych mających usprawnić wymianę handlową

W dniu 2 czerwca 2010 roku ogłoszony został program reform pod nazwą „Zamożne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, efektywne państwo”. Jest to program reform ekonomicznych na lata 2010–2014. Przewidzino w nim cztery podstawowe kierunki działań: 1) stworzenie bazowych warunków wzrostu gospodarczego poprzez zapewnienie niskiego poziomu inflacji, ustabilizowanie finansów publicznych i systemu finansowego; 2) poprawa efektywności i stabilności systemu ochrony socjalnej oraz jakości świadczonych usług (edukacja, ochrona zdrowia); 3) stworzenie optymalnych warunków rozwoju biznesu poprzez zmniejszenie roli państwa w gospodarce i barier administracyjnych, udoskonalenie systemu podatkowego i pogłębienie międzynarodowej integracji gospodarczej Ukrainy; 4) modernizacja infrastruktury i podstawowych sektorów gospodarki — reforma energetyki, przemysłu węglowego, sektora naftowo-gazowego, gospodarki komunalnej, infrastruktury transportowej i rynku ziemi, w tym poprzez przejście od dotacji do samofinansowania.

W dniu 1 stycznia 2011 roku weszły w życie zmiany w prawie podatkowym Ukrainy. W szczególności zmniejszono z dotychczasowych 43 do 26 liczbę podatków i obowiązkowych opłat państwowych. Wprowadzono również nowy podatek — od nieruchomości mieszkalnych (wszedł w życie z dniem 1 stycznia 2012 roku). W przypadku podatku od dochodów przedsiębiorstw (CIT) istotną zmianą jest stopniowe obniżanie stawki tego podatku z obecnych 25% do 16% w 2014 roku. Poza zwolnieniami z tego podatku, przewidzianymi w dotychczas obowiązujących przepisach, Kodeks podatkowy Ukrainy wprowadza wakacje podatkowe dla określonych podmiotów (m.in. świadczących usługi hotelowe, producentów odzieży, przemysłu lotniczego, przemysłu stocznioowego czy nowo tworzonych podmiotów gospodarczych). W kwestiach opodatkowania dochodów osób fizycznych (PIT) wprowadzono dodatkową, oprócz aktualnie obowiązującej wynoszącej 15%, stawkę tego podatku — 17%. Z punktu widzenia obcokrajowców uzyskujących dochody

⁵⁹ <http://www.mg.gov.pl/Wspolpraca+z+zagranica/Wspolpraca+gospodarcza+Polski+z+krajami+wschodnimi+i+pozaeuropejskimi/Ukraina.htm>.

na Ukrainie istotną zmianą jest wprowadzenie jednakowej zasady opodatkowania ich dochodów z dochodami rezydentów podatkowych Ukrainy (dotychczas kwestie opodatkowania dochodów nierezydentów podatkowych Ukrainy wzbudzały istotne zastrzeżenia).

Zakończenie

UE, Polskę i Ukrainę łączy wiele wspólnych interesów. Według J. Solany „UE jest ważnym partnerem dla Ukrainy, a Ukraina jest równie ważna dla UE”. Od 2004 roku stosunki między UE i Ukrainą wyraźnie się poprawiły. W najbliższej przyszłości należy oczekiwać zdynamizowania i zintensyfikowania wzajemnych relacji. Perspektywy rozwoju stosunków UE–Ukraina zarysowane zostały podczas szczytu ukraińsko-unijnego w Helsinkach w 2006 roku. Do priorytetów zaliczono: zawarcie Porozumienia o wzmocnionym partnerstwie, rozstrzygnięcie konfliktu w Nadmniestrzu, intensyfikację współpracy w obszarze bezpieczeństwa i obronności oraz współpracę w kwestiach bezpieczeństwa energetycznego⁶⁰.

Mimo że Ukraina nie należy do czołowych partnerów handlowych UE, to ze względu na swoje strategiczne położenie geograficzne może się stać kluczowym partnerem UE w obszarze współpracy energetycznej i dialogu energetycznego między stronami. Dodatkowo w ramach EPS może zacieśniać współpracę w wielu obszarach z państwami basenu Morza Czarnego oraz wspólnie z nimi przyczyniać się do rozwiązywania problemów o charakterze transgranicznym.

Priorytetem działania władz Ukrainy w relacjach z UE powinna się stać implementacja postanowień PCA oraz Planu działania, a także sfinalizowanie negocjacji mających na celu zawarcie Umowy o wzmocnionym partnerstwie, która zastąpi zawartą w 1994 roku PCA. Mając to na względzie, 19 maja 2010 roku rząd premiera Mykoły Azarowa przyjął Plan najważniejszych działań odnośnie do integracji europejskiej na 2010 rok. Dokument ten określa główne kierunki reform gospodarczych niezbędnych do wprowadzenia strefy wolnego handlu oraz porusza kwestie dotyczące dialogu wizowego.

⁶⁰ B. Piskorska, *Wymiar wschodni polityki Unii Europejskiej*, Toruń 2008, s. 283–305.

Адріана Каліцка-Міколайчик

Вроцлавський університет
adakm@prawo.uni.wroc.pl

Економічні аспекти співпраці Європейського Союзу і Польщі з Україною

Вступ

Стосунки між Україною та Європейським Союзом (ЄС) встановлено 2 грудня 1991 р., коли ЄС декларував демократичний характер референдуму в Україні, а Голландія, яка в цей час здійснювала президентство, офіційно визнала незалежність України¹.

Тепер правовим підґрунтям двосторонніх стосунків між Сторонами є підписана 14.VI.1994 р. *Угода про партнерство і співробітництво*, яка набрала чинності 1.III.1998 р.² та *План дій*, прийнятий 21.II.2005 р. у рамках Європейської політики сусідства (EPS). 29 квітня 2004 р. Україна підписала Додатковий протокол, який поширював положення *Угоди про партнерство і співробітництво* на нові країни, що вступають до ЄС, у тому числі Польщу. Тому положення *Угоди про партнерство і співробітництво* становлять також правове підґрунтя економічних зв'язків між Польщею й Україною.

Позиції ЄС і України стосовно двосторонніх відносин було уточнено з боку ЄС у *Спільній стратегії ЄС стосовно України*, прийнятій 11.12.1999 р., а з боку України — у *Стратегії інтеграції України в ЄС*. Крім цього, взаємні відносини регулює ряд інших двосторонніх договорів, які серед іншого стосуються торговельного обміну, наукової й технічної співпраці, а також співпраці у сфері атомної енергії.

¹ P. Turczyński, *Polityka Unii Europejskiej wobec Ukrainy*, Sprawy Międzynarodowe, 2005, № 2, с. 98. A. Dumala, *Stosunki Ukrainy z Unią Europejską*, [в:] *Ukraina w stosunkach międzynarodowych*, ред. М. Pietraś, Т. Karuśniak, Lublin 2007, с. 237.

² Збірник законів ЄС від 19 II 1998, L 49.

Двосторонні стосунки між ЄС та Україною в 1991-2004 роках визначались станом відносин: Україна — Росія, з одного боку, і Росія — Західна Європа, з іншого боку, тобто баченням закордонної політики з погляду українських президентів. Закордонна політика України з 1994 року була визначена як багатовекторна, під чим треба розуміти прагнення Києва до підтримування партнерських стосунків як із Заходом, втіленням чого буде прагнення України до членства в ЄС, так і з Росією, що помітно зі зміцнення співпраці в рамках СНД (Співдружності незалежних держав)³.

У 1995–1999 роках багатовекторна політика мала проєвропейський характер, тому що Україна потребувала фінансової допомоги з боку західних фінансових інституцій для продовження розпочатих економічних реформ, але не без значення залишалась позиція щодо України Москви під керівництвом Бориса Єльцина, який послідовно заперечував право України на самостійність, у тому числі й прав на Крим і Севастополь. У такій ситуації, побоюючись політики Росії, вирішено зрівноважити загрозу, яка йшла звідти, політикою співпраці з Західною Європою. У той час ЄС, на протигагу Україні, не була зацікавлена в поглибленні співпраці. Підписану в 1994 р. *Угоду про партнерство і співробітництво* було ратифіковано лише в 1998 р. ЄС прийняла стосовно України та інших країн СНД засаду, що виключала їх членство. Водночас Україна почала домагатися асоційованого членства. У 1998 р. було прийнято *Стратегію інтеграції України в ЄС*, з якої випливало, що стратегічною метою України є членство в ЄС. На цьому етапі ЄС прийняла 11.12.1999 р. *Спільну стратегію ЄС щодо України*⁴.

До найважливіших цілей стратегії включено: зміцнення демократії, верховенство права і стабільної економіки, співпраця в підтриманні безпеки та стабільності в Європі й у світі, розвиток економічної, політичної й культурної співпраці та співпраці в правосудді та внутрішніх справах. У положеннях спільної стратегії з'явився пункт, у якому йшлося про те, що ЄС визнає європейські прагнення України та її проєвропейський вибір. З цією метою ЄС буде співпрацювати з Україною на локальному, регіональному та національному рівнях, що має на меті підтримку успішних політичних та економічних перетворень в Україні, які полегшать їй зближення з ЄС. До особливих секторів співпраці включено: розвиток демократії, засад правової держави та публічних інститутів, підтримку процесів економічних перетворень, співпрацю з метою зміцнення стабільності та безпеки в Європі, співпрацю у сфері природного середовища, енергії й атомної безпеки, підтримку інтеграції у світову

³ A. Stępień-Kuczyńska, M. Słowikowski, *Unia Europejska a państwa Europy Wschodniej*, Warszawa 2008, с. 101 і н.

⁴ *Wspólna strategia Rady Europejskiej z dnia 11,12.1999 r. w sprawie Ukrainy*, Збірник законів ЄС 1999, L 331.

економіку, співпрацю у сфері правосуддя та внутрішніх справ і регіональну співпрацю⁵.

У 1999–2004 роках політика України стала виразно проросійською. У цей час актуалізуються взаємні претензії, упередження та відсутність порозуміння у взаємостосунках. У 2002 р. президент Леонід Кучма виступив із заявою про Європейський вибір України, у якій однозначно підтвердив прагнення до інтеграції з ЄС. Представники ЄС підкреслювали, що окрім проєвропейської риторики влада в Києві не зробила нічого, щоб утілювати в життя *Угоду про партнерство і співробітництво*. Підтверджено ряд порушень її положень, особливо тих, що стосувались охорони інтелектуальної власності та функціонування автомобільного ринку. ЄС відмовила також у наданні українській економіці статусу ринкової економіки. Додатково євросоюзна сторона критикувала недостатній розвиток демократичних інституцій, ринкових механізмів, обмеження свободи слова та преси і розвиток олігархічної системи. Українська сторона натомість звинувачувала ЄС у відсутності доброї волі двосторонніх відносинах, бракові готовності до визнання України потенційним членом ЄС та в неузгодженості дій. У 2003 р. Леонід Кучма стверджує, що „Україна втомлена чеканням на обіцянку членства, а якщо ніхто на неї в ЄС не чекає, то, можливо, не мають сенсу подальші клопотання про членство”⁶. Додатково незадоволення викликав факт, що членство запропоновано Болгарії та Румунії, соціально-економічний рівень розвитку яких не надто відрізнявся від українського. Від 2003 р. помітно інтенсифікацію співпраці з Росією та в межах СНД.

Після „помаранчевої революції” взаємостосунки стали суттєво динамічнішими. Особливо важливим є початок 2005 року, коли відбувся ряд символічних і практичних подій, які призвели до поживлення взаємних стосунків. На виняткову увагу заслуговують дві події: перша — резолюція Європарламенту (ЄП) від 13.01.05 *Результати виборів в Україні* — в якій європейські парламентарі постулювали вихід співпраці поза межі прийнятого Плану дій, представлення Україні пропозиції про перспективу членства та початок об’єднавчого процесу, а також друга — візит новообраного президента в Європарламент і виголошення промови, в якій він зазначив, що стратегічною метою України є членство в ЄС. „Наше майбутнє — в об’єднаній Європі. Ми є частиною тієї самої цивілізації, поділяємо ті самі спільні цінності. Наше місце — в ЄС. Моєю метою є приєднання України до ЄС”⁷.

У грудні 2008 р. Рада Європи (РЕ) спільно з урядом тодішнього прем’єра Віктора Януковича затвердила новий План дій, а 21.ІІ.2005 р. було остаточно прийнято під час зустрічі Ради співпраці ЄС — Україна. План прийнято на трирічний термін. У подальшому його доповнено спеціальним додатком із

⁵ R. Zięba, *Unia Europejska jako aktor stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2003, с. 161 і н.

⁶ Там само, с. 105 і н.

⁷ Повний текст промови доступний на інтернет-сторінці Віктора Ющенка: www.yuschenko.com.ua/eng/press_centre/168/2167.

10-ти пунктів, що уможлиблювало участь України в програмах та політиці Євросоюзу⁸. До його основних цілей належить: зміцнення демократії і верховенства права, гарантування свободи преси і свободи висловлювань, зміцнення співпраці у сфері роззброєння і непоширення зброї, економічні рішення, скасування бар'єрів, що обмежують вільний рух товарів, поліпшення інвестиційного клімату, подолання корупції, пристосування законодавства, проблема віз та реадмісії, а також реформа системи правосуддя. Долучений до Плану додаток містить 10 додаткових пунктів: початок консультацій про заміну *Угоди про партнерство і співробітництво* Угодою про зміцнення партнерства; співпрацю у сфері закордонної політики й безпеки, посилення торговельних зв'язків; допомога вступу до Світової Організації Торгівлі (СОТ); допомога в адаптації свого законодавства; збільшення рівня контактів між людьми та співпраці, наприклад, програма Еразмус-Мундус; збільшення допомоги, яку надає Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), до квоти 250 мільйонів; початок переговорів стосовно договору про спрощення візового режиму; допомога в проведенні структурних реформ⁹.

30.XI.2005 р. під час зустрічі на найвищому рівні ЄС — Україна прийнято рішення про надання українській економіці статусу вільної ринкової економіки. У подальшому, 21.XII.2005 р. це рішення підтвердила Рада Україна — ЄС, яка здійснила відповідні зміни в антидемпінговій постанові¹⁰. 13.IX.2006 р. Єврокомісія прийняла рекомендацію щодо відкриття переговорів із Україною про новий розширений договір, який має замінити попередню *Угоду про партнерство і співробітництво*.

Переговори про укладення нової Угоди про посилення партнерства, яка б регулювала відносини між сторонами, ініційовано 5.III.2007 р.

На зустрічі найвищого рівня в Парижі, що відбулася 18.II.2008 р. Президент України В. Ющенко та Комісар ЄС у справах торгівлі П. Мандельсон оголосили про початок переговорів про укладення Угоди, що встановлює поглиблену й комплексну зону вільної торгівлі (ФТА+)¹¹. Вона повинна стати частиною нової Угоди про зміцнення партнерства, яка буде мати назву угоди про асоціацію. Нова угода замінить попередні положення *Угоди про партнерство і співробітництво*. Сторони підтвердили, що предметом переговорів будуть положення, які стосуються вільного переміщення товарів, осіб і капіталу.

⁸ 10 punktów dla Ukrainy — Javier Solana i Benita Ferrero-Waldner, Międzynarodowy Przegląd Polityczny, 2005, nr 11.

⁹ Там само.

¹⁰ E. Kaliszuk, *Ukraina uznana za gospodarkę wolnorynkową*, „Wspólnoty Europejskie — Biuletyn Informacyjny”, 2006, № 1, с. 24 і н.

¹¹ *Deep and Comprehensive Free Trade Area*.

До листопада 2010 р. відбулося 17 раундів переговорів, які стосуються угоди про асоціацію, та 13 раундів переговорів про зону вільної торгівлі¹².

Відповідно до опублікованого 8.XI.2010 р. спільного звіту на тему поступу в переговорах щодо угоди про асоціацію, переговори, що стосуються положень про зону вільної торгівлі (ФТА+) стосуються ряду суттєвих економічних питань: мита, послуг, пільг, права інтелектуальної власності, санітарних та фітосанітарних стандартів, державних замовлень, інструментів охорони торгівлі та технічних торговельних бар'єрів. Переговори, що стосуються деяких із перелічених вище сфер, уже закінчено, це стосується: мита, торговельних пільг, державних замовлень та права інтелектуальної власності. До цього часу завершено переговори, які стосуються таких сфер: вирішення торговельних спорів, країн походження, мита і торговельних пільг, а також транспарентності.

Положення Угоди про партнерство і співробітництво в економічних питаннях

1.III.1998 р. набрали чинності положення Угоди про партнерство і співробітництво. Сама угода є великим за обсягом актом, що складається з: преамбули, основної змістової частини, яка поділена на десять розділів, які відповідно стосуються: цілей встановленого партнерства (стаття 1), загальних рішень (статті 2–5), політичного діалогу (статті 6–9), торговельних рішень (статті 10–23), рішень, що стосуються бізнесу та інвестицій (статті 24–47), поточних платежів і капіталу (стаття 48), рішень, що стосуються конкуренції, охорони інтелектуальної, економічної та торговельної власності, а також рішень, які стосуються гармонізації правових норм (статті 49–51), економічної співпраці (статті 52–79), культурної співпраці (стаття 80), фінансової співпраці (статті 81–84), а такої інституційних рішень, загальних і тимчасових (статті 85–109). До угоди долучено шість додатків. Основним елементом Угоди про партнерство і співробітництво є декларація дотримання спільних цінностей, яка мала стати фундаментом відносин між Сторонами.

Згідно зі статтею 1 до цілей Угоди про партнерство і співробітництво зараховують: розвиток тісних політичних стосунків унаслідок започаткування регулярного політичного діалогу, промоцію торговельної та інвестиційної співпраці, підтримка зусиль України, що мають на меті зміцнення демократії, економічного розвитку та переходу на економіку вільного ринку, а також наукове, культурне, технологічне та фінансове співробітництво.

На основі рішень Угоди про партнерство і співробітництво встановлено партнерські стосунки між ЄС і державами-членами та Україною. Угода про партнерство і співробітництво є двосторонньою угодою, Сторонами якої є,

¹² 4th Joint Progress Report: Negotiations on the EU-Ukraine Association Agreement; www.ec.europa.eu/external_relations/ukraine/index_en.htm.

з одного боку, Європейська Спільнота, а від 1.XII. 2009 р. ЄС¹³ та її держави-члени, а, з другого боку, Україна. Прикметною рисою Угоди про партнерство і співробітництво є те, що це угода змішана. Змішана угода — це така міжнародна угода, яка укладена з третьою країною через Європейську Спільноту / Європейський Союз та його держави-члени, і яка своїм змістом охоплює питання, які є в компетенції держав-членів, а також питання, що є в компетенції Європейської Спільноти / Європейського Союзу. Головним приводом такої „складної спільної участі” Європейської Спільноти / Європейського Союзу та держав-членів є факт, що своїм змістом така угода виходить поза межі компетенції, які держави-члени надають організації¹⁴. Тому в такому випадку необхідною є участь в угоді як Європейської Спільноти / Європейського Союзу, так і держав-членів¹⁵. Вибір такої форми беззаперечно вигідний для держав-членів, адже, по-перше, дає їм можливість уникнути остаточного передання певних компетенцій Європейській Спільноті / Європейському Союзові, а, по-друге, дає право на індивідуальну участь та формування змісту угоди, яка буде захищати їхні партикулярні інтереси¹⁶.

Укладення такої угоди веде до виникнення особливих стосунків між Сторонами, встановлення певного кола зобов’язань та способу їх виконання, а в рамках Європейської Спільноти / Європейського Союзу впливає на зобов’язання та спосіб їх виконання, їх внутрішні наслідки, породжує передумови відповідальності та впливає на взаємозв’язки між Європейською Спільнотою / Європейським Союзом і державами-членами. У випадку такого типу угод, Суд ЄС підкреслив потребу й необхідність спільних дій чи тісної співпраці між Спільнотою і державами-членами під час переговорів та виконання їх рішень. Зобов’язання тісної співпраці впливає з того, що Суд ЄС назвав у своїй судовій діяльності „потребою єдності в представництві Європейської Спільноти / Європейського Союзу в міжнародних відносинах”¹⁷, це є водночас однією з фундаментальних засад, що стосуються зовнішніх відносин Європейської Спільноти / Європейського Союзу.

Угода про партнерство і співробітництво укладено терміном на 10 років із можливістю автоматичного щорічного продовження за попередньою згодою

¹³ 1.XII.2009 р. набули чинності положення Ліссабонського договору, які ліквідували трирівневу структуру Європейської Спільноти, а на її місці створено однорідну зі структурного погляду міжнародну організацію — ЄС.

¹⁴ A. Cieśliński, *Umowa stowarzyszeniowa w systemie prawa Wspólnot Europejskich*, Wrocław 1999, с. 79; D. Lasok, J.W. Bridge, *Law and Institutions of the European Communities*, London 1991, с. 64.

¹⁵ A. Dashwood, *Implied External Competence of the EC*, [в:] *International Law Aspects of the European Union*, red. M. Koskenniemi, The Hague 1998, с. 114–123.

¹⁶ N.A. Neuwahl, *Joint Participation in International Treaties and the Exercise of Power by the EEC and its Member States: Mixed Agreement*, *Common Market Law Review* 28, 1991, с. 712 і н.

¹⁷ Ruling 1/78, *Re Draft Convention on the Physical Protection of Nuclear Materials*, 1978, ECR, C. 2151; Opinion 2/91, *Re ILO Convention 170*, 1993, ECR I-1061.

Сторін. Кожна зі Сторін має право розірвати Угоду про партнерство і співробітництво, однак обов'язковою є письмова форма і не пізніше ніж у шестимісячний термін до часу завершення дії рішень Угоди про партнерство і співробітництво.

Сторони дійшли згоди щодо використання всіх можливих заходів, як загальних, так і особливих, необхідних для реалізації зобов'язань, що впливають із рішень Угоди про партнерство і співробітництво. У випадку, коли одна зі Сторін визнає, що друга Сторона не виконала зобов'язань, які виникають із Угоди про партнерство і співробітництво, вона може застосувати відповідні заходи. Однак перед тим зобов'язана подати Раді ЄС усю інформацію, необхідну для детального вивчення ситуації з метою знайти можливе розв'язання, прийнятне для Сторін. Під час вибору засобів необхідно надавати перевагу тим, які найменшою мірою перешкоджатимуть у реалізації рішень Угоди про партнерство і співробітництво. Про ці заходи невідкладно треба повідомити Раду ЄС та, якщо друга Сторона цього вимагатиме, вони будуть предметом консультацій на форумі Раді ЄС¹⁸.

Торговельні рішення

Серед причин підписання Угоди про партнерство і співробітництво, названих у Преамбулі, які безпосередньо стосуються створення економічного партнерства, є такі: розвиток товарообміну, забезпечення відповідною технічною допомогою, необхідною для проведення економічних реформ, лібералізація торгівлі, що ґрунтується на засадах, закладених у Порозумінні, що встановлює СОТ, допомога Україні в намаганнях, що мають на меті зміну економічної моделі з планової на економіку вільного ринку, а також поступове включення України до системи міжнародного торговельного обміну.

Рішення, що стосуються економічної співпраці між Сторонами, було укладено в розділах від III до VII. Положення, що містяться в них, загалом повинні уможливити Україні ліпше й швидше приєднання до спільного ринку ЄС, зобов'язують український уряд до скасування внутрішніх нормативних актів положень внутрішнього права, які призводили б до дискримінації в обігові товарів, впровадження засад вільної конкуренції, положень, що стосуються бізнесу, а також положень, що торкаються охорони інтелектуальної власності, економічної та торговельної.

Положення статей від 10 до 23 сконцентровані на забезпечення інтенсифікації взаємного торговельного обміну. Особливо ставляться до присвоєння собі на основі взаємності принципу найбільшого сприяння (KNU) у розумінні статті 1 Порозуміння, що встановлює СОТ¹⁹. Крім того, Сторони

¹⁸ Ст. 102 PCA.

¹⁹ Ст. 10 § 1 Угоди про партнерство і співробітництво.

зобов'язались не застосовувати у взаємній торгівлі податків і/або платежів вищих від тих, які накладено на вітчизняні товари, запровадження заборони фіскальної дискримінації продуктів на внутрішніх ринках, виключення більшості кількісних обмежень, однак залишено можливість застосування запобіжних заходів, у тому числі й антидемпінгових заходів²⁰. Порозуміння допускає також можливість створення зони вільного ринку²¹.

Сторони зобов'язались утримуватись від застосування будь-яких внутрішніх засобів чи заходів фіскального характеру, які опосередковано чи безпосередньо призводять до дискримінації товарів однієї Сторони та товарів, які походять із території другої Сторони.

У випадку, коли якийсь товар імпортовано в настільки великій кількості й на таких умовах, що це спричиняє чи загрожує спричиненням: серйозних збитків вітчизняним виробникам подібних чи безпосередньо конкурентних товарів на території однієї зі Сторін, відповідно ЄС/ЄС і Україна, можуть ужити відповідних заходів, згідно з умовами і процедурою, окресленими в статті 18 §2–5 Угоди про партнерство і співробітництво. Перед застосуванням таких запобіжних заходів, або ж якнайшвидше після їх прийняття, Європейська Спільнота / Європейський Союз чи Україна, залежно від ситуації представляє Комітетові Співпраці усю необхідну інформацію з метою досягнення рішення, прийнятого для обох Сторін. Під час вибору заходів перевагу надають тим, які найменшою мірою перешкоджають реалізації положень Угоди про партнерство і співробітництво. Якщо Сторони не знайдуть розв'язання, яке б їх задовільняло, упродовж 30 днів від часу представлення Справи Комітетові Співпраці (KW), тоді Сторона, яка імпортує, може вжити відповідних заходів, необхідних для вирішення проблеми. У випадку виникнення виняткових обставин, які вимагають прийняття невідкладних заходів, Сторони можуть вжити таких заходів перед проведенням консультацій на форумі Комітету Співпраці, однак із застереженням, що їх буде розпочато відразу ж після початку таких дій²².

Угода про партнерство і співробітництво не відкидає застосування заборон чи обмежень імпорту, експорту або транзиту товарів у випадках, обґрунтованих засадами публічної моралі, суспільної політики чи громадської безпеки; охорони здоров'я людей і тварин, а також рослин; збереження національних культурних цінностей, що мають художню, історичну чи археологічну цінність, або охорони інтелектуальної, економічної чи торговельної власності, чи положень, які стосуються золота і срібла. Такі заборони чи обмеження не будуть засобом арбітражної дискримінації чи прихованих обмежень у торгівлі між Сторонами²³.

²⁰ Ст. 18 і 19 Угоди про партнерство і співробітництво.

²¹ Ст. 10 Угоди про партнерство і співробітництво.

²² Ст. 18 Угоди про партнерство і співробітництво.

²³ Ст. 20 Угоди про партнерство і співробітництво.

Із положень Угоди про партнерство і співробітництво вилучено питання, які стосуються торговельного обміну текстилем, сталевими виробами та ядерними матеріалами. Торговельний обмін цими групами товарів урегульовано окремо, в укладених так званих галузевих договорах²⁴.

Фінансові рішення

Від 1991 р. у рамках Програми технічної підтримки Співдружності Незалежних Держав (Tacis)²⁵ відповідно до рішень Розпорядження № 99/2000, яке створює цю програму, до пріоритетних сфер фінансової підтримки Рада включила: підтримку інституційних, правових і адміністративних реформ, підтримку приватного сектора та економічного розвитку, ліквідацію суспільних наслідків трансформації, розвиток інфраструктури; поліпшення охорони довкілля й управління природними ресурсами; розвиток сільських районів та ядерна безпека²⁶.

У 1991–2006 рр. Україна отримала фінансову підтримку в розмірі 2,5 мільярдів євро, при цьому зафіксовано систематичне зростання цієї допомоги. Наприклад, у 1999 році розмір фінансової допомоги складав 38 мільйонів євро, у 2002 р. — 47 мільйонів євро, у 2005 р. — 88 мільйонів євро, а в 2006 р. уже 100 мільйонів євро²⁷. У 2002–2006 рр. основними фінансовими адресатами були: підтримка адміністративної, правової та інституційної реформи, підтримка приватного та економічного сектора, допомога в розв'язанні суспільних проблем, які виникають із суспільної трансформації. Окрім допомоги в рамках національної програми, фінансова допомога надавалась також із фонду Регіональної програми Tacis, кошти якої було призначено серед іншого на: управління кордонами, подолання організованої злочинності та тероризму, здійснення політики в справах біженців та міграції.

Від 2007 р., відповідно до положень EPS, фінансову допомогу надають у рамках Європейської програми сусідства та партнерства (ENPI)²⁸.

Відповідно до статті 1 Розпорядження створення ENPI має на меті надання допомоги в сфері розвитку території добробуту та розвитку добросусідських відносин між ЄС та 17-ма державами, вказаними в Додаткові.

²⁴ Ст. 21, 22 і 23 Угоди про партнерство і співробітництво. *Agreement between the European Economic Community and Ukraine on trade in textile products*, OJ 1996 L 123/718; *Agreement between the European Economic Community and Cabinet of Ministers of Ukraine in the field of nuclear safety*, OJ 2002 L 322/33; *Agreement between the European Community and the Government of Ukraine on trade in certain steel products*, OJ 2005 L 232/42.

²⁵ Council Regulation (EC) No 99/2000 of 29 December 1999 concerning the provision of assistance to the partner states in Eastern Europe and Central Asia, OJ L 12, 18 I 2000.

²⁶ Ст. 1–5 Розпорядження.

²⁷ http://ec.europa.eu/world/enp/funding_en.htm.

²⁸ *Rozporządzenie Rady i Parlamentu Europejskiego z dnia 24.X.2006r. określające przepisy ogólne w sprawie ustanowienia Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa*, Dz.U. L. 310/3 z 9 XI 2006.

До головних завдань нового інструмента фінансової допомоги відносимо: сприяння розвитку співпраці з державами-партнерами та їх поступову інтеграцію в ЄС, насамперед завдяки поступовій імплементації договорів, які вже існують і регулюють взаємні стосунки, та заохочення партнерських держав до заходів у сфері підтримки правової держави та справедливого суспільно-економічного розвитку²⁹. Стаття 2 § 2 Розпорядження називає 29 сфер фінансової підтримки. У випадку економічної підтримки Розпорядження зокрема називає: допомогу розвитку ринкової економіки, у тому числі заходи, що мають на меті підтримку приватного сектора та розвиток малих і середніх підприємств, заохочення до інвестицій, промоція світової торгівлі, підтримка співпраці у сфері енергетики, телекомунікацій і транспорту. Вихідним пунктом, що його беруть до уваги під час програмування фінансової допомоги, є положення *Угоди про партнерство і співробітництво* (РСА). Фінансова допомога, яку надають через ENPI, має такі особливості: комплементарність у відношенні до державних ініціатив щодо підприємництва, партнерство та спільне фінансування. Першість у фінансуванні надано державним програмам та програмам для багатьох країн.

Плановані видатки в рамках ENPI на 2007–2013 рр. повинні досягти суми близько 12 мільярдів євро³⁰.

Розмір фінансової допомоги, призначеної для України, це сума 494 мільйони євро, для порівняння — Росія повинна отримати допомогу в розмірі 120 мільйонів євро.

Інституційні рішення

Угода про партнерство і співробітництво створила також інституційні рамки, які повинні полегшити реалізацію сформульованих цілей. Створено Раду співпраці (RW), Комітет співпраці (KW) та Парламентський комітет співпраці (PKW), яким у роботі допомагають численні комітети, до складу яких входять експерти, наприклад, у справах торгівлі й інвестицій, енергетики й транспорту, атомної безпеки, інформаційного суспільства, митної політики та прикордонної політики тощо.

Нагляд над реалізацією рішень *Угоди про партнерство і співробітництво* доручено Раді співпраці (RW). До її складу входять представники уряду України з одного боку та члени Ради та Європейської комісії (KE) з другого боку. Рада співпраці збирається на засідання на рівні міністрів раз на рік, або коли цього потребуватимуть обставини. Раду співпраці очолюють по чергово представник українського уряду та представник ЄС³¹. Для реалізації завдань, передбачених рішеннями *Угоди про партнерство і співробітництво*,

²⁹ Ст. 2 Розпорядження.

³⁰ Ст. 29 Розпорядження.

³¹ Ст. 86 РСА.

Рада співпраці має право приймати рішення, які мають правовий характер, обов'язковий для Сторін. Може висловлювати також рекомендації. У компетенції Ради співпраці також вирішення спорів. Спор вирішують за допомогою рекомендації, яку приймає Рада співпраці. У випадку, коли вирішення спору неможливе шляхом застосування цієї процедури, Сторони можуть скликати комісію для врегулювання спорів шляхом примирення. Така Комісія складатиметься з трьох членів, яких по одному визначають Сторони та Рада співпраці. Вирішення спору в Комісії відбувається більшістю голосів та водночас воно набуває форми рекомендації, яка не має обов'язкового характеру для Сторін³².

Допоміжним органом Ради співпраці є Комітет співпраці (KW), до складу якого входять представники уряду України з одного боку та члени Ради і Єврокомісії з другого боку, але на рівні найвищих керівників. Комітет співпраці очолюють по чергово представник України та представник ЄС³³. Головним його завданням є підготовка засідань Ради співпраці.

Останнім органом, який утворено відповідно до *Угоди про партнерство і співробітництво* є Парламентський комітет співпраці (PKW), до складу якого входять представники Європарламенту (PE) та Парламенту України (Верховної Ради). Він є форумом зустрічей та обміну думок між його членами. Парламентський комітет співпраці по чергово очолюють представник Європарламенту та представник парламенту України³⁴. Парламентський комітет співпраці може вимагати від Ради співпраці відповідної інформації, що стосується реалізації рішень *Угоди про партнерство і співробітництво*. Рада співпраці має за обов'язок надати таку інформацію. Парламентський комітет співпраці також проінформований про всі рішення, які прийняла Рада співпраці. Окрім того, може надавати їй рекомендації.

Економічна співпраця між ЄС і Україною

Основні макроекономічні показники економіки України 2010 рік

У 2010 р. експорт українських товарів збільшився на 29,6 % і досягнув суми 51,4 мільярдів доларів США, імпорту також зріс на 33,7 % до рівня 60,7 мільярдів доларів США. Дефіцит у торгівлі товарами досягнув 9,3 мільярдів доларів США³⁵. Щомісяця обсяг українського експорту в 2010 р. демонстрував тенденцію до зростання — від рівня 3 мільярдів доларів США в січні до 5,3 мільярдів доларів США в грудні. Подібна тенденція стосувалась українського

³² Ст. 96 ПСА.

³³ Ст. 87 ПСА.

³⁴ Ст. 90 і 91 Угоди про партнерство і співробітництво.

³⁵ Це зростання на 3,6 мільярда доларів США порівняно з 2009 р.

імпорту — від 3,3 мільярда доларів США в січні до 6,6 мільярда доларів США в грудні. Дефіцит України у торгівлі товарами в 2010 р. було великою мірою зрівноважено зростанням у торгівлі послугами — додатне сальдо склало 6,2 мільярда доларів США, завдяки чому сукупний дефіцит закордонної торгівлі України склав не цілих 3,1 мільярда доларів США. Експорт послуг зріс на 21% до понад 11,6 мільярда доларів США, а імпорт збільшився на 5,2% до 5,4 мільярда доларів США. Майже 2/3 українського експорту послуг у 2010 р. становили транспортні послуги³⁶.

Серед отримувачів українського товарного експорту збільшилася частка держав СНД (з 33,9% до 36,4%) та ЄС (з 23,9% до 25,4%), зменшилась кількість отримувачів із азійських держав (з 30,6% до 26,7%). Серед найважливіших торговельних партнерів України найбільше в зазначений період зріс експорт до Італії (на 96,5%), Росії (на 58,1%), Білорусі (на 50,9%), Польщі (на 47,9%) і Туреччини (на 42,3%). Найбільшу частку в українському експорті в 2010 р. мали: Росія (26,1%, зростання на 4,7% порівняно з 2009 р.), Туреччина (5,9%), Італія (4,7%), Білорусь (3,7%), Польща (3,5%), Німеччина (2,9%) та Індія (2,8%)³⁷.

До найважливіших товарів експорту належали: металургійні вироби (33,7%), сільськогосподарські продукти (19,3%), хімічна сировина (13,1%), машини й устаткування (11%), товари хімічної і гумової промисловості (8,1%) і транспортні засоби (6,3%). Понад ¾ українського товарного імпорту в 2010 р. походило з країн СНД та ЄС (відповідно 44% і 31,4%). Головними постачальниками товарів в Україну були: Росія (36,5%; зростання постачання на 67,7%), Китай (7,7%; зростання постачання на 71,9%), Німеччина (7,6%; зростання постачання на 19,5%), Польща (4,6%; зростання постачання на 28,5%), Білорусь (4,2%; зростання постачання на 51,7%), США (2,9%; зростання постачання на 37,4%) та Італія (2,3%; зростання постачання на 22%)³⁸.

У структурі імпорту домінували сировинні вироби, серед яких енергетична сировина (32,3%; у тім 15,5% — природний газ, 6,9% — нафта), хімічні продукти та пластмаси (сукупно 16,6%), машини та устаткування (13,4%), сільськогосподарські продукти (9,4%), метали та вироби металургії (6,8%) і транспортні засоби (6%)³⁹.

Обсяг безпосередніх інвестицій у 2010 р.

У 2010 р. чистий приріст безпосередніх закордонних інвестицій в Україну складав 4,66 мільярда доларів США (у 2009 р. — 4,41 мільярда доларів США),

³⁶ http://kiev.trade.gov.pl/pl/ukraine/article/detail,405,Handel_zagraniczny.html.

³⁷ Там само.

³⁸ Там само.

³⁹ Там само.

а сума нагромаджених інвестицій станом на 1 січня 2011 р. склала 44,7 мільярда доларів США (зростання на 11,6 % від початку 2010 року)⁴⁰.

Найвищий приріст зафіксовано у випадку інвестицій, які походять із Кіпру, — на 909,3 мільйона доларів США, Росії — на 836,4 мільйона доларів США, Голландії — на 753,3 мільйона доларів США, Франції — на 736,3 мільйона доларів США, Німеччини — на 475 мільйона доларів США і Швеції — на 454,1 мільйона доларів США. Найбільший спад стосується інвестицій зі США — на 116,7 мільйона доларів США. Понад 56 % приросту закордонного капіталу в 2010 р. надійшло до сектора фінансів (+2,63 мільярда доларів США), в економічний сектор закордонні інвестори вклали 766,2 мільйона доларів США, в сектор нерухомості та послуг для підприємств — 485,6 мільйона доларів США, а в торгівлю й ремонтні послуги — 447,9 мільйона доларів США.

Географічна структура нагромаджених інвестицій суттєво не змінюється. Найчільніші місця надалі займають: Кіпр — 22,2%, Німеччина — 15,8%, Голландія — 10,5%, Росія — 7,6%, Австрія — 5,9%, Франція — 5,3%, Великобританія — 5,1%. Польща незмінно займає в цьому переліку 12 місце (2,1%, зростання у 2010 р. на 70,9 мільйона доларів США). У структурі нагромаджених інвестицій станом на 1 січня 2011 р. найбільшу частку має фінансовий сектор (33,7%) та економіка (31,4%). У металургійну промисловість заінвестовано до цього часу 5,9 мільярда доларів США, у харчову промисловість — 1,9 мільярда доларів США, у хімічно-нафтохімічний сектор — 1,3 мільярда доларів США, у машинобудівну промисловість — 1,2 мільярда доларів США. Частка інвестицій у секторі торгівлі й ремонтних послуг складає 10,7%, у торгівлі нерухомістю та послугами для підприємств — 10,6%. Дотеперішні інвестиції в будівництві та транспорті й комунікаціях становили відповідно 5,2% і 3,8%⁴¹.

В отриманні інвестицій домінують: Київ (у столицю надійшло майже 50% дотеперішніх безпосередніх закордонних інвестицій в Україні та понад половина інвестицій у 2010 р.) і Дніпропетровська область (16,7% згромаджених прямих закордонних інвестицій). Подальші місця незмінно займають Харківська, Донецька та Київська області⁴².

У 2010 р. зафіксовано зростання українських інвестицій за кордоном на майже 680 мільйонів доларів США. У підсумку сумарні українські прямі закордонні інвестиції станом на 1 січня 2011 р. склали 6,87 мільярда доларів США (з чого 92 % становлять інвестиції на Кіпрі).

⁴⁰ http://kiev.trade.gov.pl/pl/ukraine/article/detail,407,Bezposrednie_inwestycje_zagraniczne.html.

⁴¹ Там само.

⁴² Там само.

Торговельний обмін між ЄС та Україною

ЄС є для України головним торговельним партнером, на якого припадає близько 1/3 української закордонної торгівлі. Однак не зважаючи на це торговельні відносини між Сторонами залишаються асиметричними. У ситуації України 35 % загального торговельного обміну зі закордоном — це торговельний обмін із державами ЄС. Вартість експорту до ЄС у 2009 р. складала 13,9 мільярдів євро, відповідно імпорт із України складав 7,9 мільярда євро. Україна експортує до ЄС сільськогосподарські продукти, енергію, хімікати, залізо й сталь. ЄС експортує в Україну машини, транспортні засоби, текстиль, одяг, хімікати та споживчі товари⁴³.

Таблиця 1. Торговля ЄС із Україною (у мільйонах євро)⁴⁴

Роки	Імпорт	Частка ЄС у повному імпорті (%)	Експорт	Частка ЄС у повному експорті (%)	Торговельний дефіцит	Усього
2006	9,87	0,7	18,26	1,6	8,39	28,13
2007	12,39	0,9	22,37	1,8	9,98	34,77
2008	14,52	0,9	25,09	1,9	10,56	39,62
2009	7,89	0,7	13,92	1,3	6,02	21,81
2010	11,32	0,8	17,33	1,3	6,01	28,66

Таблиця 2. Торговля України з ЄС (у мільйонах євро)⁴⁵

Роки	Імпорт	Частка ЄС у повному імпорті (%)	Експорт	Частка ЄС у повному експорті (%)	Торговельний дефіцит	Усього
2006	20,09	43,3	8,97	28,7	-11,12	29,06
2007	24,59	44,9	11,28	29,9	-13,3	35,88
2008	19,52	33,8	12,29	27,4	-7,22	31,82
2009	10,99	34	6,78	24	-4,21	17,78

ЄС надалі залишається найважливішим торговельним партнером України, на яку припадає понад половина реалізованого торговельного обміну, стосується це однаковою мірою як імпорту, так і експорту. Обсяги українського імпорту та експорту на ринок ЄС представляє таблиця № 2. Помітним є систематичний спад як імпорту, так і експорту, особливо

⁴³ *Bilateral Trade, EU-Ukraine: Trade Relations*, www.trade.ec.europa.eu.

⁴⁴ www.trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113456.pdf.

⁴⁵ Там само.

в 2008 і 2009 рр., але це були роки, що припали на світову економічну кризу, коли сталося погіршення та спад господарської кон'юнктури як у Європі, так і в світі.

З інформації, що міститься в таблиці № 2 випливає, що систематично відбувається спад українського торговельного дефіциту з ЄС.

Для порівняння, значення України в закордонній торгівлі ЄС, як в експорті, так і в імпорті, є набагато меншим. У рейтингові основних імпортерів Україна займає 25 місце, у рейтингу експорту 19 місце, тоді як стосовно основних торговельних партнерів — 23 місце⁴⁶.

Щодо безпосередніх інвестицій ЄС, то від 2008 р. — дотепер вони досягли рівня 19,8 мільярда євро. У 2009 р. ця сума складала 3,4 мільярда євро і від 2007 р. зросла на 10%⁴⁷.

Співпраця в енергетичному секторі

Україна є для ЄС вагомим партнером з точки зору її енергетичної безпеки. Адже це країна транзиту російської і каспійської нафти і газу. Співпраця в енергетичному секторі є також найперспективнішим і взаємовигідним простором співпраці. У 2005 р. підписано *Меморандум про співпрацю в енергетичному секторі*, який встановлює спільну стратегію включення України в межі євросоюзного енергетичного ринку. Меморандум ґрунтується на „дорожній карті”, що складається з 4 елементів: безпеки в галузі ядерної енергетики, інтеграції ринку газу й електрики, зміцнення безпеки постачання та транзиту енергії, а також прав у сфері вугілля⁴⁸.

У 2010 р. відбулося зростання українського експорту електроенергії на 2,7%, до 4,2 мільярдів кіловат-годин. Основними її отримувачами є: Білорусь (близько 70%), Угорщина (14,4%) і Словаччина (11,9%). В останні місяці 2010 р. дещо сповільнився спад видобутку нафти, який за весь попередній час зменшився на 10,7%, до 3,55 мільйона тонн, а також спад видобутку газу (-5,3%, 20,05 мільярда кубічних метрів). У 2010 р. зменшилась кількість переробки нафти у внутрішньодержавних нафтопереробних заводах (11,1 мільйона тонн; -3,6%), при цьому частка російських надходжень у загальній структурі доставленої на українські нафтопереробні заводи сировини (у тім й української нафти) зменшилась до не цілих 60% (порівняно з 66,6% у 2009 р.). Аж на 30,8%, до 20,14 мільйона тонн, зменшився транзит нафти через Україну; транзит газу, у по-

⁴⁶ <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/ukraine/>.

⁴⁷ http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_en.htm.

⁴⁸ A. Stępień-Kuczyńska, M. Słowikowski, *Unia Europejska a państwa Europy Wschodniej...*, с. 125–126.

рівнянні з кризовим 2009 р., зріс незначно — на 2,9%, до 98,6 мільярдів метрів кубічних, що означає його фактичний спад в останні місяці року⁴⁹.

Правове підґрунтя економічної співпраці Польщі й України

Правове підґрунтя двосторонніх економічних відносин становлять:

Договір між урядом Польщі та урядом України про взаємну підтримку й охорону інвестицій, підписаний у 1993 р. (Dziennik Ustaw за 1993 р., № 125, позиція 575),

- Конвенція між урядом Польщі та урядом України стосовно уникнення подвійного оподаткування і запобігання ухиляння від оподаткування в сфері податків від доходів і маєтку, підписана в 1993 р. (Dziennik Ustaw за 1994 р., № 63, позиція 269).

- Договір між урядом Польщі та Кабінетом Міністрів України про економічну співпрацю, підписаний 04.III.2005 р. (Monitor Polski від 31.08.2006 р., № 59, позиція 628).

На основі положень міжнародного Договору про економічне співробітництво утворено Польсько-українську міжурядову комісію з економічного співробітництва. Перше її засідання відбулося в Києві 15 листопада 2006 р., друге — у Варшаві 19–20 березня 2008 р., третє — 19 червня 2009 р. у Києві. Четверте, останнє, засідання було 30 вересня 2010 р. у Варшаві. У рамках Комісії функціонують робочі групи з таких питань: торгівлі та інвестицій, співпраці в паливно-енергетичному секторі, співпраці в сфері туризму, співпраці в сфері транспорту, фінансового ринку, ветеринарії, співпраці в сфері використання космічного простору, геопросторової інформації, стандартизації в сільському господарстві.

Таблиця 3. Товарообмін Польщі з Україною (мільйони доларів США)⁵⁰

Роки	2007	2008	2009
Оборот	7204,7	8791,4	4573,5
Експорт	5511,2	6436,7	3429,9
Імпорт	1693,5	2354,7	1143,6
Сальдо	+3818,7	4095,5	2286,3

*інформація GUS

Україна є важливим економічним партнером Польщі, другим серед країн СНД — після Росії. Україна займає 12 місце серед найважливіших отримувачів

⁴⁹ <http://kiev.trade.gov.pl/pl/ukraine/article/detail,411,Energetyka.html>.

⁵⁰ <http://www.stat.gov.pl/gus>.

польського експорту, з часткою 2,5% у загальному польському експорті, тоді як на кінець 2008 р. Україна займала 8 місце, з часткою 3,7%. Щодо величини імпорту, то Україна займає 22 місце з часткою 1%⁵¹.

За період від січня до жовтня 2010 р. торгівля Польщі з Україною досягла величини 4,6 мільярда доларів США⁵², при чому експорт в Україну складав 3,2 мільярда доларів США (зростання на 16%), імпорт із України — 1,4 мільярда доларів США (зростання на 57%).

Тенденції польського експорту в Україну за період від січня до 2010 р.

Зменшення польсько-українського товарообороту, яке спостерігалось через виникнення світової фінансової кризи, принесло значні зміни в структурі експорту та імпорту в Україну.

Найважливіше місце в експорті Польщі в Україну в зазначений вище період займають насамперед: засоби гігієни, нафтопродукти, дроти та кабелі, запчастини та аксесуари до транспортних засобів, вироби плоского прокату, приймальна апаратура для телебачення й радіо, шини, косметика, паперова й картонна упаковка, яблука, груші, кокс і півкокс, свинина⁵³.

У товарній структурі польського експорту за період від січня до жовтня 2010 р. порівняно з аналогічним періодом 2009 р. практично в усіх ланках зафіксовано зростання експорту.

Найбільшу частку в польському експорті займають механічні та електричні пристрої для реєстрації й отримання звуку (18%), вироби з недорогих матеріалів (12%), пластик та вироби з нього (12%), вироби хімічної промисловості (11%), деревна маса, папір і картон (7,8%), текстильні матеріали та вироби (5,6%), транспортні засоби та судна (5,5%), мінеральні продукти (5,1%), продукти рослинного походження (4,4%), готові харчові продукти (4,2%).

Найбільше зростання експорту в Україну в зазначений вище період зафіксовано щодо мінеральної сировини, готових харчових продуктів, шкіри та виробів із неї, жирів тваринного походження⁵⁴.

В аналізованій період значно зросла в польському експорті частка сільськогосподарських харчових продуктів. Експорт готових харчових продуктів зріс до 38% й охоплював практично всі товари цієї групи, насамперед: масло, шоколад, макарони, консервовані та заморожені овочі. Значне зростання натомість зафіксовано в експорті молочних продуктів, риби та яєць. В експорті

⁵¹ <http://www.mg.gov.pl/Wspolpraca+z+zagranica/Wspolpraca+gospodarcza+Polski+z+krajami+wschodnimi+i+pozaeuropejskimi/Ukraina.htm>.

⁵² Зростання на 26% порівняно з аналогічним періодом 2009 р.

⁵³ Там само.

⁵⁴ Там само.

продуктів рослинного походження зріс експорт зокрема: овочів, кави і чаю, олійних культур, а натомість упав експорт зерна.

Зростання на 60% експорту товарів із секції сировинних продуктів переважно стосувалося збільшення постачання вугілля, коксу, нафти⁵⁵.

Частка виробів хімічної промисловості зросла завдяки збільшенню експорту штучних добрив, неорганічних та органічних хімікатів. Натомість зменшився експорт фармацевтичних виробів.

У групі виробів із пластмас пластику та виробів із нього на 53% зросло постачання синтетичного каучуку. Експорт шкіри та виробів із неї подвоївся, особливо збільшилося постачання дорожніх сумок. У секції целюлозно-паперових виробів збільшився експорт паперу та картону з макулатури, засобів гігієни, книг та газет. Експорт текстильних матеріалів та виробів зріс на 16%, насамперед завдяки збільшенню постачання шовку, вовни, килимів, плетених виробів, одягу та аксесуарів до нього, товарів для облаштування інтер'єру. Зріс експорт дерева та виробів із нього, виробів із корка, товарів, плетених із соломи й лози, плит ДСП і ДВП та столярних будівельних виробів. Значно зріс експорт скла та виробів зі скла, у тому числі скла типу „float”, скловолокна, жорен, виробів із асфальту. Натомість зменшився експорт меблів, особливо м'яких, а також ламп та освітлювальних приладів.

У групі транспортних засобів, повітряних та водних суден зріс експорт локомотивів, залізничного складу, тракторів, цистерн і контейнерів, транспортних засобів для перевезення пасажирів, дитячих візків, причепів та напівпричепів і яхт. Надалі зберігається тенденція до спаду експорту автомобільних кузовів та запчастин до автомобілів.

У секції механічного та електричного обладнання зросло постачання двигунів, посудомийних машин, автотранспорту, збиральних машин: косарок і молотарок, палітурних машин, пральних машин, швейних машин, бритв і машинок для стрижки волосся, телефонних апаратів, телевізорів.

Структура імпорту з України залишається незмінною — переважає сировина і необроблені товари. Імпорт сировини за період від січня до 2010 р. становив 36% усього імпорту товарів із України. Їхня частка порівняно з аналогічним періодом 2009 р. збільшилася на 10 процентних пунктів, насамперед завдяки зростанню імпорту руд і залізних концентратів⁵⁶.

В імпорті з України зменшилась частка решти груп товарів, хоча їхня вартість зросла. Недорогоцінні метали та вироби з недорогоцінних металів становлять 2,6%. Частка решти товарів не перевищує 1%.

Найважливіші товари в імпорті з України це: руди й залізні концентрати, вироби плоского прокату, дроти, кабелі й проводи, макуха, насіння ріпаку, фе-

⁵⁵ Там само.

⁵⁶ Там само.

росплати, вугілля й брикети, нафтопродукти й деревина. Ці товари становлять близько 60% імпорту з України.

Перспективні сектори польського експорту

Найбільші можливості збереження чи зміцнення позицій польських товарів на українському ринку стосуються споживчих товарів, так званих товарів швидкого обігу: окремих сільськогосподарських продуктів (наприклад, фруктів), засобів гігієни, косметики, ліків, мийних засобів тощо.

До перспективних напрямків розвитку діяльності польських фірм на українському ринку варто віднести:

- енергетику — постачання машин, обладнання та технологій для модернізації сфери пошуку енергетичної сировини, виробництва й передавання традиційної енергії й альтернативних джерел енергії;
- агропромисловий сектор — постачання машин, технологій і ноу-хау (в тому числі для зберігання овочів і фруктів);
- будівництво — постачання і/або виробництво машин, обладнання й оздоблювальних матеріалів;
- сектор споживчих товарів — постачання меблів, побутової техніки, одягу, косметики, ліків;
- сектор послуг — насамперед медичні, освітні та туристичні послуги.

Співпраця у сфері інвестицій і капіталу

За інформацією Державного комітету статистики України, до 1 липня 2010 р. польські підприємства інвестували на території України 873,6 мільйона доларів США. Польща займає 12 місце в списку найбільших закордонних інвесторів в Україні, з часткою 2,2%, відразу за Італією (976,4 мільйона доларів США), та перед Швейцарією (795,3 мільйона доларів США). У першому півріччі 2010 р. польські інвестиції в Україні збільшилися лише на 4,8 мільйона доларів США, при цьому після зростання надходжень польського капіталу в першому кварталі на 19,2 мільйона доларів США (до загальної суми 888 мільйонів доларів США), у другому кварталі відбувся повторний спад на 14,4 мільйона доларів США⁵⁷.

Частка фінансового сектора польських інвестицій в Україні домінує і становить понад 50%. Поряд із „Кредобанком” до найважливіших польських інвестиційних проектів в Україні слід віднести участь банків Pekao SA в UniCredit Ukraina та Getin Holding у Плюсбанку (колишній Прикарпаття-банк) та страхового товариства ПЗУ у ПЗУ Україна.

⁵⁷ www.ukrsat.gov.ua.

Іншою сферою польських інвестицій в Україні є промисловість. Серед суб'єктів сектора промисловості до найбільших належать інвестиції фірм Barlinek, Cersanit, Sanitec-Koło, Can-Pack, Maspex-Wadowice, Grupa Sobieski, TZMO, Inter-Groclin, меблевих фірм Forte, BRW і Nowy Styl, м'ясного концерну Duda⁵⁸.

Українські інвестиції в металургійну, автомобілебудівну та кораблебудівну промисловість Польщі оцінено на близько 1 мільярд доларів США.

Перспективи інвестиційної співпраці між Польщею та Україною

До обраних сфер підвищеного зацікавлення закордонних інвесторів українським ринком потрібно віднести:

- енергетику (інвестиції на пошук енергетичної сировини, особливо вугілля і природного газу): поновлювані джерела енергії, енергоощадність
- інвестиції у виробництво та дистрибуцію електроенергії,
- сільськогосподарську галузь (інвестиції в тваринництво й рослинництво та переробку сільськогосподарської продукції)⁵⁹.

Пропозиції економічних реформ, спрямованих на поліпшення торгівлі між Сторонами

2 червня 2010 р. було оголошено програму реформ під назвою „Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава”. Це програма економічних реформ на 2010–2014 рр. Програма передбачає чотири основні напрямки діяльності: 1) створення базових умов для економічного зростання за допомогою забезпечення низького рівня інфляції, стабілізації державних фінансів і фінансової системи; 2) поліпшення ефективності та стабільності системи соціального захисту та якості надання послуг (освіта, охорона здоров'я); 3) створення максимально сприятливих умов для розвитку бізнесу за допомогою зменшення ролі держави в економіці, зменшення адміністративних бар'єрів, удосконалення податкової системи та поглиблення міжнародної економічної інтеграції України; 4) модернізація інфраструктури та основних галузей економіки — реформа енергетики, вугільної промисловості, нафтогазової галузі, комунального господарства, транспортної інфраструктури та ринку землі, у тому числі через перехід від дотацій до самофінансування.

1 січня 2011 р. набули чинності зміни в податковому праві України. Насамперед цей кодекс зменшив — з попередніх 43 до 26 — кількість податків та обов'язкових державних платежів. Запроваджено також новий податок —

⁵⁸ <http://www.mg.gov.pl/Wspolpraca+z+zagranica/Wspolpraca+gospodarcza+Polski+z+krajami+wschodnimi+i+pozaeuropejskimi/Ukraina.htm>.

⁵⁹ Там само.

з житлової нерухомості (вступить в силу від 1 січня 2012 р.). У випадку прибуткового податку підприємств (СІТ) суттєвою зміною є поступове зменшення ставки цього податку з теперішніх 25% до 16% у 2014 р. Крім звільнення від цього податку, передбаченого теперішніми обов'язковими положеннями, Податковий кодекс України запроваджує податкові канікули для певних суб'єктів (зокрема тих, що надають готельні послуги, виробників одягу, авіаційної промисловості, суднобудування чи новостворених суб'єктів господарювання). У питаннях оподаткування доходів фізичних осіб (РІТ) запроваджено додаткову, стосовно обов'язкової тепер 15% ставки, ставку цього податку — 17%. Стосовно чужоземців, що отримують доходи в Україні, то суттєвою зміною є запровадження однакової засади оподаткування їхніх доходів (поряд) із доходами податкових резидентів України (дотепер питання оподаткування доходів податкових нерезидентів України викликали суттєві застереження).

Закінчення

ЄС, Польщу й Україну поєднує багато спільних інтересів. За словами Хав'єра Солани „ЄС є важливим партнером для України, а Україна є так само важливою для ЄС”. Від 2004 р. стосунки між ЄС та Україною зазнали суттєвого поліпшення. У недалекому майбутньому треба очікувати динамізації та інтенсифікації взаємозв'язків. Перспективи розвитку стосунків ЄС — Україна було накреслено під час українсько-євросоюзного саміту в Гельсінках у 2006 р., і до пріоритетів включено: укладення Договору про зміцнення партнерства, розв'язання конфлікту в Придністров'ї, інтенсифікація співпраці в галузі безпеки та оборони і співпраця в галузі енергетичної безпеки⁶⁰.

Поза тим, що Україна не належить до основних торговельних партнерів ЄС, але, зважаючи на своє географічне положення, може стати ключовим партнером ЄС у сфері енергетичної співпраці та енергетичного діалогу між Сторонами. Додатково, в рамках EPS може зміцнювати співпрацю в багатьох сферах із країнами басейну Чорного моря та спільно з ними сприяти розв'язанню проблем транскордонного характеру.

Пріоритетом у діях української влади в стосунках із ЄС повинна стати імплементація положень *Угоди про партнерство і співробітництво* та Плану дій і завершення переговорів стосовно укладення Договору про зміцнення партнерства, яке замінить укладену в 1994 р. *Угоду про партнерство і співробітництво*. Маючи це на увазі, 19.V.2010 р. уряд прем'єра Миколи Азарова прийняв „План основних заходів з європейської інтеграції на 2010 р.”. Цей документ окреслює основні напрямки економічних реформ, необхідних до впровадження сфери вільної торгівлі, та порушує питання, що стосуються візового діалогу.

⁶⁰ B. Piskorska, цитована праця, с. 283–305.

Summary

Economic aspects of EU and Poland's cooperation with Ukraine

Relations between the EU and Ukraine are based on the Partnership and Co-operation Agreement (PCA), which entered into force in 1998 and will renew automatically until the entry into force of a new contractual arrangement. Negotiations on a comprehensive, ambitious and innovative agreement between the EU and Ukraine were launched in March 2007. At the Paris Summit (2008), the leaders of the EU and Ukraine agreed that the new enhanced agreement should be given the title of Association Agreement (AA), and that it should renew the EU Ukraine common institutional framework, facilitating the deepening of relations in all areas, as well as the strengthening of political association and economic integration involving reciprocal rights and obligations. The Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) will be embedded in the new Association Agreement as an integral element alongside others, such as political, social, and sectoral co-operation. It will be the first of a new generation of deep and comprehensive FTA, covering all trade-related areas (including services, intellectual property rights, customs, public procurement, energy-related issues, competition, et cetera) and also tackling the so-called "beyond the border" obstacles through deep regulatory approximation with the trade-related EU *acquis*. The most recent round of DCFTA negotiations was held in Kyiv on 4–8 October 2010 and both sides showed clear willingness to engage constructively in most chapters.

Negotiations took place on a large range of issues (tariffs, services, customs and trade facilitation, intellectual property rights, sanitary and phytosanitary standards, public procurement, geographical indications, trade defence instruments, and technical barriers to trade). Some chapters, such as customs and trade facilitation, public procurement and intellectual property rights, are close to provisional completion. So far, four chapters are considered as provisionally closed: Trade dispute settlement, Rules of Origin, Transparency, Customs and Trade facilitation. Detailed discussions on regulatory approximation, for instance concerning sanitary and phytosanitary standards, or technical barriers to trade, will be covered intensively over the next few months.

The EU is Ukraine's foremost commercial partner and accounts for about one third of its external trade. The EU believes that closer economic integration (in the overall context of a political association) can be a key factor in economic growth for Ukraine. The EU exports to Ukraine in 2009 have reached a total amount of €13.9 billion. The EU imports from Ukraine in 2009 have reached a total amount of €7.9 billion. Ukraine's primary exports to the EU are agricultural products, energy, chemicals, iron, and steel. The EU exports to Ukraine are dominated by machinery, transport equipment, chemicals, textile and clothing, and agricultural products. EU investment stocks in Ukraine as of 2008 have reached a total amount of €19.8 billion. From 2007 to 2008, FDI outward stocks from EU 27 countries grew by more than 10% in Ukraine. In 2009 EU investments into Ukraine amounted to €3.4 billion.